

1982/83:86

Måndagen den 28 februari

Kl. 11.00

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Centerpartiets partigrupp har som suppleant i konstitutionsutskottet under Bengt Kindboms ledighet anmält hans ersättare Elisabeth Granath.

Talmanen förklarade vald till

suppleant i konstitutionsutskottet

Elisabeth Granath (c)

2 § Justerades protokollen för den 11, 14, 15, 16, 17 och 18 innevarande månad.

3 § Svar på fråga 1982/83:282 om massmediekommitténs sekretariat

Anf. 2 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Anders Björck har frågat mig dels om jag ställer mig bakom statssekreterarens önskemål om en politisering, dels, om inte, om jag i så fall är beredd att lämna garantier för att en politisering av sekretariatet inte kommer att tillåtas äga rum.

Massmediekommittén behandlar en central politisk fråga. Kommittén hade av den borgerliga regeringen fått direktiv som enligt socialdemokratisk uppfattning inte gav tillräcklig vägledning beträffande inriktningen av den framtida mediepolitiken. Därför fick kommittén genom regeringsbeslut den 23 februari 1983 helt nya direktiv.

Massmediekommittén har också fått en ny ordförande. I samråd med honom har jag utsett en huvudsekreterare för kommittén. Tidigare hade kommittén – förutom en biträdande sekreterare för juridiska frågor – två sidoställda sekreterare, vilket regeringen och ordföranden ansåg vara en olägenhet. Det fordrades dessutom en förstärkning av sekretariatet med

tanke på att arbetet behövde forceras tidsmässigt. Detta är det enda motivet för förstärkningen av massmediekommitténs sekretariat. Något önskemål om en politisering har aldrig funnits. Den förändring av utredningsarbetets inriktning som regeringen eftersträvar åstadkoms genom att komittén fått nya direktiv, en socialdemokratisk ordförande och ytterligare två socialdemokratiska ledamöter.

Anf. 3 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret. Min fråga har föranletts av det uttalande som gjordes av statssekreteraren i utbildningsdepartementet Gunnar Svensson måndagen den 22 november förra året vid ett sammanträde med massmediekommitténs sekretariat. Med vid sammanträdet var också Göran Lannegren från departementet. Vid detta sammanträde uttalade statssekreteraren Gunnar Svensson att motivet till att utse en huvudsekreterare var att man ville ha en politisk styrning av sekretariatet. Till posten utsågs också en socialdemokrat.

Man brukar alltid hålla styvt på att utredningskanslier, liksom utskottssekretariat i riksdagen, skall vara opolitiska i den meningen att de står till allas förfogande. Någon politisk styrning annat än den genom de politiskt utsedda ledamöterna skall icke få förekomma.

Mot detta bryter nu, herr talman, utbildningsdepartementet genom sin statssekreterare. Uttalandet har icke dementerats – självfallet inte, därför att det otvetydigt har gjorts. Man har inte heller bett om ursäkt för det inträffade, trots att goda chanser har funnits.

Den utredning som det handlar om – och där är jag helt ense med Bengt Göransson – har viktiga uppgifter på yttrandefrihetsområdet. Just på detta område ter det sig beklagligt att socialdemokraterna tänker minska ramarna för kommitténs verksamhet. Det har skett genom en olycklig insnävning av direktiven. Jag kan inte tolka det som har hänt på annat sätt än att man också tänker gå vidare och göra en insnävning när det gäller kommitténs arbete genom att tillse att sekretariatet blir politiserat.

Herr talman! Det förhållandet att hela massmediekommitténs sekretariat har hoppat av borde vara en allvarlig tankeställare. Dess värre har statsrådet Göransson ju inte gett något svar på min fråga om han tar avstånd från det uttalande som ovedersägligen har gjorts av statssekreteraren Gunnar Svensson. Jag måste därför inför kammaren fråga Bengt Göransson om han tar avstånd eller inte från det uttalande som Gunnar Svensson gjorde den 22 november 1982.

Anf. 4 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Några ord om direktiven. Anders Björck hävdar att de ändrade direktiven är olyckligt insnävade. I själva verket har motivet för de nya direktiven varit – och det finns ingen anledning att dölja detta – att ge en uppstramning av kommitténs arbete. Regeringens bedömning av de tidigare direktiven var att de i och för sig gav en hygglig grund för en beskrivning av en väntad utveckling men inte gav förutsättningar för förslag som kunde leda till

åtgärder. Vi har nu givit kommittén sådana direktiv att den har möjlighet att lägga fram konkreta förslag till åtgärder.

Jag betonade i mitt svar att det inte fanns någon önskan att partipolitiserat sekretariatet. Jag förutsätter att Anders Björck respekterar den deklARATIONEN.

När det gäller den person som har utsetts till huvudsekreterare vill jag också understryka att det är en person med mycket hög – och oomstridd – kompetens. Faktum är att han av den tidigare regeringen genom statssekreteraren Ulf Lundin erbjöds att gå in som sekreterare i kommittén. Detta skedde i juni i fjol, innan kommittén tillsattes. Det var alltså den dåvarande folkparti-center-regeringens önskan att den person skulle tillträda som sekreterare som nu utmålats som en socialdemokratisk politruk av värsta slag. Jag tycker inte det är riktigt hederligt att göra det med en person som har denna obestridda kompetens för sitt uppdrag.

Anf. 5 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag håller med statsrådet Göransson om att det är en uppstramning av direktiven. Eftersom det är fråga om en yttrandefrihetsutredning är det bara att konstatera att denna uppstramning också innebär en uppstramning av yttrandefriheten.

Herr talman! Bengt Göransson säger att den nye huvudsekreteraren har utmålats som en "politruk av värsta slag". Jag har i varje fall inte gjort det. Jag vet inte vad Bengt Göransson syftar på. Jag har bara konstaterat att personen i fråga är socialdemokrat. Det är alldeles korrekt att han tackade nej till att arbeta i sekretariatet när detta hade en borgerlig majoritet och när erbjudandet kom från en borgerlig regering. Han tackade ja när kommittén hade fått en socialdemokratisk majoritet och när direktiven var i händerna på en socialdemokratisk regering.

Jag måste verkligen be att få ett svar, herr talman. Statsrådet Göransson har ju icke med ett ord berört det uttalande som statssekreteraren Gunnar Svensson gjorde den 22 november. Uttalandet är otvetydigt. Det har fällts.

Skall det kunna bli ett sådant förtroende för sekretariatet och dess ledning som Bengt Göransson hoppas på, vilket jag självfallet också gör, är det väl ändå en rimlig begäran, herr talman, att Bengt Göransson ger ett klart besked här och nu från riksdagens talarstol huruvida han tar avstånd eller inte från det uttalande som fälldes den 22 november.

Anf. 6 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag noterar beträffande huvudsekreteraren att hans kompetens är obestridd. Jag utgår ifrån att den person som ansågs kompetent av en borgerlig regering också kan anses kompetent när en socialdemokratisk regering har engagerat honom för ett uppdrag. Därmed borde den sakliga diskussionen vara avklarad.

När det gäller det yttrande som sägs ha gjorts av statssekreteraren vill jag bara hänvisa till vad jag faktiskt har sagt i mitt svar, nämligen att det inte har

funnits något önskemål om en politisering av sekretariatet, att motivet för förändringen var ett önskemål om att förstärka sekretariatet och att den inriktning som regeringen ville ge kommitténs arbete åstadkoms genom de nya direktiven.

Detta är faktiskt ett svar på den fråga som Anders Björck har ställt.

Anf. 7 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Nej, det är faktiskt inget svar, och jag vill därför upprepa min fråga. Jag vill då också citera vad statssekreterare Gunnar Svensson sade i tidningen Expressen den 18 februari 1983, där det står:

”Statssekreterare Gunnar Svensson på utbildningsdepartementet bekräftar att han vill ha en ’fastare politisk ledning av kansliet’.

– Och det är ju inte så konstigt, menar han. Det är ju en stor och omfattande utredning det handlar om.”

Jag frågar: När nu statssekreterare Gunnar Svensson vid två tillfällen otvetydigt har yttrat sig så, är statsrådet Göransson då icke beredd att ta avstånd från detta?

Anf. 8 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Formuleringen om en fastare politisk ledning känner jag igen. Den har jag själv använt i ett samtal med en utredningsordförande som den nya regeringen ansåg sig vilja ersätta med en socialdemokratisk ordförande. Det är ordföranden i utredningen som utövar den politiska ledningen.

Anf. 9 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det är kanske inte så stor mening med att fortsätta den här debatten. Statsrådet Göranssons uppfattning framstår ju alldeles klar och otvetydig, vilket måste påverka denna utrednings arbetsformer. Det ansvariga statsrådet vill icke, trots att det här i dag klart har belagts att den ansvarige tjänstemannen, statssekreteraren i departementet, vid två tillfällen har uttalat sig för en politisering av sekretariatet – icke av utredningen – ta avstånd från detta. Jag tror, herr talman, att ingen må förtänka oss att vi därav måste dra slutsatser om den arbetsmiljö som kommer att råda i den nya utredningen.

Anf. 10 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag vill då bara hänvisa till mitt svar, som också finns tillgängligt i tryckt version. Där har jag givit svar på frågan om regeringens avsikter visavi kommitténs sekretariat.

Anf. 11 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! I statsrådet Göranssons svar står ordagrant: ”Något önskemål om en politisering har aldrig funnits.” Mot detta ställer jag det yttrande som fälldes den 22 november förra året och det uttalande som samma person har fällt i Expressen den 18 februari i år.

Herr talman! Vad göres oss mera vittne behov? Det som är sagt är sagt, och det ansvariga statsrådet vill icke ta avstånd från det. Jag beklagar detta.

Anf. 12 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Den här diskussionen är mig något bisarr. Jag trodde att man ställde frågor till det ansvariga statsrådet för att få ett uttalande om vilken uppfattning regeringen och statsrådet har i en viss fråga. Jag har gjort ett sådant uttalande i mitt frågesvar.

Anf. 13 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det framgår alldeles klart av svaret att statsrådet på två uppenbara punkter förnekar verkligheten. Han vill icke låtsas om att uttalandena har fällts. Då måste jag direkt fråga: Menar Bengt Göransson att dessa båda uttalanden över huvud taget icke har fällts? Är det lögn och ingenting annat som har presenterats i massmedia? Har uttalandena fällts eller har de inte fällts? Det borde vi väl ändå kunna få ett svar på.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1982/83:60 samt frågorna 1982/83:245 och 280 om statsbidraget till fristående skolor

Anf. 14 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Pär Granstedt har i en interpellation frågat mig om jag är beredd att aktivt verka för att prövningsförfarandet när det gäller statsbidrag till fristående skolor genomförs så att bidrag kan utgå fr. o. m. höstterminen år 1983.

Gunnar Hökmark har frågat mig vilka administrativa åtgärder det är som omöjliggör ett verkställande av riksdagsbeslutet om statsbidrag till fristående skolor kommande budgetår.

Kerstin Anér har frågat mig vilken anledningen är till dröjsmålet med att införa det nya bidragssystemet.

Jag besvarar interpellationen och frågorna i ett sammanhang.

Riksdagen fattade i december förra året beslut (prop. 1982/83:1, UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63) om fristående skolor för skolpliktiga elever m. m. Det kan finnas anledning att markera att beslutet *inte* handlade om huruvida ett antal fristående skolor med Waldorfpedagogik skall få statsbidrag. Det kan man få intryck av om man följer den debatt som har blossat upp under de senaste veckorna. Riksdagsbeslutet innebar i stället ställningstaganden till en rad principiella frågor om förutsättningarna för fullgörande av skolplikt i fristående skolor och om villkor för statsbidrag till sådana skolor. Beslutet innebar vidare vissa ändringar av skollagen som träder i kraft den 1 juli 1983. Dessa ändringar har utfärdats av regeringen. Inom utbildningsdepartementet förbereds f. n. vissa ytterligare författningar

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

om fristående skolor. Även dessa kommer, som avsetts, att träda i kraft den 1 juli 1983.

Riksdagsbeslutet innebär däremot *inte* att någon viss fristående skola eller grupp av skolor som i dag inte har statsbidrag automatiskt skall få det. Tvärtom skall beslut om statsbidrag fattas av regeringen efter en noggrann prövning av varje enskilt fall. Utgångspunkten skall vara att en fristående skola för att få statsbidrag skall vara till nytta som ytterligare erfarenhetsunderlag eller annat komplement till det allmänna skolväsendet. I propositionen sades vidare att det inte är givet att alla skolor med ett visst pedagogiskt system skall få bidrag, eftersom skälet till stödet är att verksamheten ger erfarenheter av värde för det allmänna skolväsendet. Det kan knappast vara ett allmänt intresse att genom statsbidragsgivning medverka till att en speciell pedagogik får sin motsvarighet i ett med grundskolan parallellt system. Riksdagen hade inget att erinra mot dessa uttalanden.

Av vad jag nu har sagt framgår att det inte är möjligt för regeringen att behandla alla fristående skolor som ansöker om statsbidrag, eller ens alla Waldorfskolor, i grupp. Regeringen har att pröva varje enskild ansökan. Vid denna prövning måste för Waldorfskolornas del vägas in hur många skolor som kan behövas som erfarenhetsunderlag för det allmänna skolväsendet och hur dessa bör vara geografiskt fördelade. För att få det beslutsunderlag som enligt min mening är erforderligt har jag bedömt det som nödvändigt att inhämta en samlad bedömning från skolöverstyrelsen (SÖ) av vilka skolor som skolöverstyrelsen bedömer bör komma i fråga för statsbidrag. Både enligt de hittills gällande bestämmelserna och enligt de nya reglerna har skolstyrelsen att godkänna fristående skolor för skolpliktiga barn. Mot bakgrund härav kan det förväntas att skolstyrelserna kan tillföra värdefullt underlag för regeringens ställningstagande. Skolöverstyrelsen bör därför basera sin bedömning bl. a. på yttranden från skolstyrelserna i de kommuner i vilka skolorna ligger. Också länskolnämndernas bedömningar bör vara av betydelse i sammanhanget.

Jag räknar med att det beslutsunderlag som jag nu har redovisat kan föreligga först i början av hösten. Regeringen kan därefter göra en samlad bedömning i statsbidragsfrågan i anslutning till budgetarbetet under hösten. Regeringens ställningstaganden kan sedan redovisas för riksdagen i 1984 års budgetproposition i samband med att det erforderliga anslagsbeloppet beräknas för budgetåret 1984/85.

För att Waldorfskolorna, som tidigare har redovisat en dålig ekonomisk situation, skall kunna överleva också under budgetåret 1983/84 har regeringen i den nyligen framlagda budgetpropositionen föreslagit att skolorna också under det kommande budgetåret skall få ett "överlevnadsbidrag" med samma belopp som under det förra och det innevarande budgetåret. Skulle det – som det hävdas från Waldorfskolorna – visa sig att det föreslagna beloppet är otillräckligt, kan det enligt min mening finnas anledning att överväga en höjning av "överlevnadsbidraget".

Jag vill sluta med att klargöra att den ställning regeringen tagit till hur

beslut om statsbidrag till fristående skolor skall fattas inte innebär något principiellt ställningstagande mot Waldorfpedagogik och Waldorfskolor. Den är enbart ett uttryck för att beslut om statsbidrag till fristående skolor bör fattas efter noggrann prövning och på ett fullständigt beslutsunderlag. Jag utgår från att också interpellanten och de två frågeställarna anser att så bör vara fallet.

Anf. 15 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret på min interpellation. Tyvärr är svaret inte särskilt uppmuntrande, och det klarar knappast ut de frågor som har uppstått i samband med regeringens hantering av riksdagsbeslutet när det gäller frågan om bidrag till fristående skolor.

När riksdagen i höstas på den tidigare mittenregeringens förslag fattade beslut om att öppna möjligheter för statsbidrag till enskilda skolor, får man väl utgå från att riksdagens avsikt med detta var att det skulle bli statsbidrag till fristående skolor.

Bakgrunden till detta var att det finns ett klart ekonomiskt utrymme för att stödja fristående skolor. Föräldrar som har barn i fristående skolor lämnar – de som alla andra – sitt bidrag till statens utbildningskostnader via skattsedeln. Det innebär att staten, precis som kommunerna, spar stora pengar på att det finns fristående skolor. Om man nu, och det var i alla fall grundtanken i den proposition som vi behandlade i höstas och i riksdagsbeslutet, anser att de fristående skolorna gör ett samhällsnyttigt arbete, att det är rimligt att barn skall kunna fullgöra sin skolplikt i dessa skolor, då är det också rimligt att säga att man inte skall försöka motverka de fristående skolorna genom att tvinga föräldrar som har barn där att betala utbildningskostnaderna två gånger – först som skattebetalare, sedan i form av skolavgifter m. m. Här finns det alltså ett ekonomiskt utrymme som man rimligen bör kunna använda för att stödja fristående skolor. Till detta kommer det argument som statsrådet Göransson betonade, och som även betonas i propositionen, nämligen att de fristående skolor som sysslar med alternativ pedagogik i någon form kan ge erfarenheter av värde för det allmänna skolsystemet.

Det är alldeles riktigt som statsrådet säger i interpellationssvaret, att det i propositionen klargörs att motivet för att ge bidrag till enskilda skolor skall vara att det finns ett allmänt intresse i någon form. Men det allmänna intresset behöver inte bara gälla det erfarenhetsutbyte som det allmänna skolsystemet kan få av de fristående skolorna, utan det sägs även i propositionen: "Självfallet kan det finnas ett allmänt intresse att välgrundade önskemål från enskilda individer i skäligen mån kan tillgodoses" – det kan alltså också gälla att tillfredsställa föräldrars, elevers och lärares önskemål om alternativ pedagogik som inte kan tillgodoses inom det allmänna skolsystemet. Att man genom ett bidragssystem gör det möjligt att tillfredsställa dessa önskemål i enskilda skolor kan också betraktas som ett allmänt önskemål. Detta tycker jag är viktigt att betona, men det har inte kommit med i interpellationssvaret.

Riksdagen beslutade i höstas att de ändringar i lagarna som möjliggör det här bidragssystemet skall träda i kraft vid halvårsskiftet i år.

Varför beslutade man om ett ikraftträdande fr. o. m. den 1 juli 1983? Uppenbarligen gjorde man det för att det fr. o. m. detta datum skulle vara möjligt att ge bidrag, dvs. att bidrag skulle kunna utgå till de aktuella skolorna fr. o. m. hösten 1982.

Att märka är att stödet i fråga redan var uppskjutet ett år, jämfört med vad utredningsförslaget gick ut på. I utredningen var man ju inställd på att förverkliga detta önskemål redan hösten 1982. Nu tycks avsikten vara att några bidrag av det här slaget inte heller skall utgå fr. o. m. hösten 1983. Då frågar man sig: Vilka starka skäl har regeringen för att gå ifrån det som uppenbarligen måste ha varit avsikten med riksdagsbeslutet? De skäl som har redovisats kan inte beskrivas som annat än rent byråkratiska. Man hinner inte med, säger man från utbildningsdepartementet. Åtta nio månader har man haft på sig efter det att riksdagen fattat sitt beslut – ett beslut som ju inte på något sätt var oväntat, utan det var väl känt åt vilket håll det lutade långt innan beslutet var fattat – och fram till dess att höstterminen 1983 börjar. Men den tiden räcker alltså inte. Man behöver mera tid för att skaffa sig ytterligare beslutsunderlag i denna grundligt utredda fråga.

Varför? Frågetecken uppstår när det gäller logiken i regeringens handlande. Följande framgår av propositionen, och samma sak understryks i statsrådet Göranssons svar:

”Av vad jag nu har sagt framgår att det inte är möjligt för regeringen att behandla alla fristående skolor som ansöker om statsbidrag, eller ens alla Waldorfskolor, i grupp.”

Vidare står det i svaret – det gäller också propositionen – att man skall pröva varje enskilt fall.

Men vad gör då regeringen? Jo, man behandlar skolorna i grupp. Man fastslår ett datum – ett väldigt sent datum, nämligen den 1 maj. Man anser tydligen att skolorna i fråga måste ha ett halvår på sig för att författa en ansökan i ett ärende där man gått och väntat på besked i ett par års tid. Vidare tycks man inte kunna pröva någon skolas ansökan förrän man är säker på att alla ansökningar har kommit in. Det är alltså inte längre tal om att pröva varje skola för sig, utan man anser sig behöva pröva skolorna i grupp. Det står ju i svaret att man vill ”inhämta en samlad bedömning från skolöverstyrelsen”. Det handlar alltså om en prövning från skolöverstyrelsens sida av skolorna i en enda grupp.

Det är just hanteringen av frågan – såvitt jag förstår strider den mot vad som står i propositionen och mot riksdagens beslut – som är den enda anledningen till att man inte kan komma fram till ett beslut, så att de aktuella skolorna kan få bidrag fr. o. m. i höst. I verkligheten är det ju så att i stort sett alla skolor som kan komma i fråga för bidrag lämnade in sina ansökningar omkring nyåret eller under januari månad. Sverige är ett ganska litet land, och antalet fristående skolor är mycket begränsat. Jag utgår därför från att de duktiga personer som arbetar på utbildningsdepartementet exakt vet vilka

skolor som enligt propositionen över huvud taget kan komma i fråga för bidrag.

Man måste alltså veta exakt hur många skolor som har lämnat in en ansökan och hur många ytterligare ansökningar som kan tänkas komma in. Jag vill i detta sammanhang ställa följande direkta frågor till statsrådet Göransson:

Hur många ansökningar har kommit in? Och hur många ytterligare ansökningar kan tänkas inkomma?

Såvitt jag förstår måste det vara ytterligt få ansökningar som kan bli aktuella utöver de som redan inkommit. Det kan inte röra sig om så många att de ekonomiska bedömningar som behöver göras skulle påverkas härav. Man har alltså hittills haft god tid på sig att pröva de ansökningar som redan inkommit, och man har även god tid på sig under våren.

Vidare vill jag fråga: Har prövningen av de redan inkomna ansökningarna påbörjats? Har man vänt sig till de berörda kommunerna och länskolnämnderna för att få in deras synpunkter i god tid? Har man vänt sig till skolöverstyrelsen för att få synpunkter därifrån? Eller har de ansökningar som nu legat i ett par månader på utbildningsdepartementet stoppats i någon skrivbordslåda för att ligga där ytterligare tre månader innan någonting görs?

Såvitt jag förstår har man alla möjligheter i världen att under våren pröva de ansökningar som har lämnats in – och som rimligen är huvuddelen av de ansökningar som kan tänkas komma in, om inte rent av alla – och på det sättet få fram ett ställningstagande i god tid till nästa höst.

Om man ändå inte av någon anledning klarar av den prövningen på utbildningsdepartementet, borde man ändå kunna komma fram till ett beslut i höst. Även om det naturligtvis är en nackdel för de berörda skolorna att inte få besked i god tid före läsårets början om huruvida statsbidrag kommer att ges eller inte, är jag övertygad om att de berörda skolorna villigt och tacksamt skulle acceptera statsbidrag retroaktivt från läsårets början – även om beslutet kommer i oktober eller november eller t. o. m. december.

Det finns alltså ingen som helst anledning att säga att statsbidrag inte kan utgå förrän från läsåret 1984/85 – bara därför att man inte kan komma fram till ett beslut i regeringen förrän fram på höstkanten. Det är fullt möjligt att betala ut bidrag ända från höstterminens början. Och jag är som sagt övertygad om att de berörda skolorna kommer att acceptera det.

Nej, herr talman, de byråkratiska argument som har anförts som motiv för att förhala genomförandet av det här statsbidraget är utomordentligt tunna – så tunna att man måste ifrågasätta vad som kan vara de verkliga motiven. Är detta möjligen ett bekvämt sätt att spara i ett pressat budgetläge? Det är fråga om en liten grupp människor, och det stör inte så mycket om de får vänta och kämpa ett år till innan det blir statsbidrag.

Det hänvisas till överlevnadsbidraget, och det är naturligtvis bra att det bidraget finns – jag vill understryka det. Men förslaget i budgetpropositionen är ju att det fortfarande skall utgå med 800 000 kr. Och det innebär att bidraget i kronor räknat blir oförändrat jämfört med föregående budgetår

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

och innevarande budgetår. Det är alltså fråga om en fortsatt urholkning av realvärdet av överlevnadsbidraget. Det täcker i realiteten mindre och mindre av de berörda skolornas kostnader.

En andra invändning är att överlevnadsbidraget, så som det tillämpas av skolöverstyrelsen, är krångligt och byråkratiskt. Skolorna måste visa att de i praktiken är nedläggningshotade för att få ut något bidrag. Och det innebär också att alla insatser som görs av lärare, föräldrar och elever för att förbättra skolornas ekonomi försvårar möjligheterna att få ut statsbidrag. Det kan inte vara en lycklig konstruktion.

Om det till sist skulle visa sig att regeringen inte lyckas få fram beslut i tid om ett permanent bidrag, tror jag dels att man måste räkna upp överlevnadsbidraget mycket kraftigt, dels att man måste förenkla hanteringen ordentligt, så att vi slipper de problem som har varit hitintills.

Men det rimliga måste vara att intentionerna bakom höstens riksdagsbeslut får vara vägledande för regeringens hantering av frågan. Jag har visat att det finns alla möjligheter att få fram beslut på sådant sätt att statsbidrag kan utgå till skolor med enskild huvudman från hösten 1983, i värsta fall med retroaktiv verkan, men ändå så att läsåret täcks in. Det finns ingen anledning att låta administrativa skäl sätta käppar i hjulet i den här frågan. Det här går ut över en, låt vara begränsad, grupp människor som många gånger jobbar under svåra omständigheter och med stora uppoffringar. Samtidigt råder det inget tvivel om att det är en verksamhet som tillför vårt skolväsende väldigt mycket positivt. Det finns ingen anledning att sätta dem som arbetar med alternativ pedagogik och enskilda skolor i klämman på det sätt som regeringen tydligen tycks vilja göra i det här fallet.

Anf. 16 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Först vill jag tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Tyvärr måste jag konstatera att det är makten och byråkratin som har talat – makten i form av den socialdemokrati som anser att människors valfrihet skall vara beroende av de styrandes välvilja. Statsrådet Göransson's svar är tomt på intresse för vad fristående skolor – Waldorfskolor liksom andra fristående skolor – innebär för eleverna, föräldrarna och lärarna. Det avgörande för dessa skolors överlevnad är, enligt statsrådet Göransson, om man efter prövning kan visa att de tillför det allmänna skolväsendet någonting. Om de tillför eleverna god utbildning, engagemang och en god start här i livet är uppenbarligen mindre betydelsefullt. Det viktiga är om det offentliga anser att det offentliga kan dra nytta av fristående skolors erfarenheter, inte om de enskilda människorna – eleverna och föräldrarna – har nytta av de fristående skolorna.

Det är samma socialdemokrati som har talat här som den som i Stockholms kommun vill lägga ner skolor som Höglandsskolan och Adolf Fredriks musikskola. Det är skolor med en egen identitet och engagemang bland lärare, elever och föräldrar. För socialdemokratin i Stockholms kommun och Sveriges regering är det viktiga inte om människorna uppskattar en skola, utan om den passar in i socialdemokratins mönster för hur skolor skall vara.

Men det är också byråkratin som har talat. Att förverkliga ett riksdagsbeslut som fattats hösten 1982, på basis av en proposition framlagd under sommaren 1982, kan möjligen göras budgetåret 1984/85, hävdar statsrådet Göransson. På fullt allvar hävdar han att det inte går att förverkliga beslutet under budgetåret 1983/84, dvs. ett år efter riksdagsbeslutet. Man avundas inte statsrådet den arbetsbörda han upplever sig ha framför sig i det här enskilda ärendet.

Antalet skolor som behövs skall övervägas. Den geografiska fördelningen av skolorna skall studeras, och det tar tid. SÖ skall göra en samlad bedömning, och den skall grunda sig på yttranden från de kommuner i vilka skolorna ligger, vilket också tar tid. Sedan skall länskolnämnderna göra en bedömning, och detta tar också tid.

Beslutsunderlag kan, enligt statsrådet, föreligga först ett år efter det att riksdagsbeslutet är fattat. Sedan skall regeringen göra en samlad bedömning i anslutning till budgetarbetet. Man får ett intryck av att statsrådet och SÖ börjar från noll i det här arbetet.

Så är det inte. Fenomenet fristående skolor är väl känt både på SÖ och i utbildningsdepartementet. Den 24 maj 1977 fick utbildningsdepartementet t. ex. del av en utvärdering av en fristående skola, Kristofferskolan i Stockholm. En av slutsatserna i den rapporten var följande:

”Även om förutsättningarna för arbetet vid Kristofferskolan är alltför speciella för att fullgöra rollen som till exempel de till lärarhögskolorna knutna försöks- och demonstrationsskolorna, bör den dock kunna vara ett bra studieobjekt i lärarutbildningen.”

Det är svårt att tänka sig att denna utvärdering är det enda material och den enda kunskap angående fristående skolor som finns tillgänglig hos SÖ och utbildningsdepartementet. Därför är det inte acceptabelt att det skall behöva ta nära två år för att effektuera ett riksdagsbeslut som innebär att de nya reglerna skulle träda i kraft den 1 juli 1983.

Det rimmar på något sätt inte med den handlingskraft som regeringen anser sig besitta. Den ena lagen efter den andra pressas igenom med näst intill omedelbar verkan. En utvidgad generalklausul ansågs av riksdagsmajoriteten inte behöva särskild behandling i konstitutionsutskottet. Reduktion av skatten för fackföreningsavgifter pressades igenom med hjälp av nattsammanträde i skatteutskottet. Kronan devalverades med 16 % innan statsministern ens lämnat sin regeringsförklaring. Nya skatter beslutas inom loppet av en månad. Stora utgiftsökningar, stora skattehöjningar och stora lagförslag hanteras med handlingskraft. Men små fristående skolor, enskilda lärare, elever och föräldrar, de skall vänta i två år på att riksdagsbeslut som berör dem skall börja gälla.

Herr talman! Hade regeringen haft vilja och en positiv syn på fristående skolor, hade riksdagsbeslutet nu varit inbakat i budgeten, så att de fristående skolor som är aktuella hade fått statsbidrag fr. o. m. hösten 1983. Statsrådet Göransson har i sitt svar inte anfört någonting som styrker den motsatta uppfattningen. Tvärtom hävdar han ju själv i sitt svar, att även om man utser fristående skolor till ett ärende mer komplicerat än det mesta regeringen

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

sysslar med, så kommer beslutsunderlag att föreligga till hösten. Jag skulle därför vilja be statsrådet Göransson förklara varför beslut inte kan fattas åtminstone i höst, när beslutsunderlag enligt statsrådet själv finns tillgängligt?

För även med herr Göranssons noggrannhet är det ju möjligt att verkställa riksdagsbeslutet för kommande budgetår. Jag tror mig kunna lova statsrådet att de aktuella skolorna inte kommer att haka upp sig på att de får besked först i augusti-september eller kanske rent av i oktober. De vill hellre få besked då än i budgetpropositionen för 1984/85.

Eftersom verkställandet har försenats rätt påtagligt, vore det intressant att få en redovisning från statsrådet av när arbetet med denna fråga igångsattes.

När statsrådet tillträdde var propositionen framlagd, och det fanns ingen anledning att anta att den inte skulle bifallas. Startades beredningsarbetet då?

Eller startades det i december efter riksdagsbeslutet? Eller har det kanske inte startats än? I vilken fas bedrivs arbetet inom departementet just nu?

Förutom att man satt ut sista ansökningsdatum fem månader efter riksdagsbeslutet hade man faktiskt kunnat behandla alla de ansökningar som i dag inlämnats, vilket Pär Granstedt tidigare understrukt.

Nu tror jag inte att det är de byråkratiska problemen som varit styrande för att vi i dag diskuterar orsaken till att ett riksdagsbeslut inte har verkställts. Statsrådet Göransson har ju tidigare visat en tendens till att skylla på byråkratin när det gäller det han själv inte vill. Vi minns nog en vecka i höstas, då det på onsdagen hette att på grund av de byråkratiska problemen blockbetygen inte kunde avskaffas. På torsdagen samma vecka, dagen efter, avskaffades de av regeringen. Och även inom andra områden har regeringen visat prov på handlingskraft i komplicerade ärenden; prövning, remiss och samlade bedömningar har fått anstå.

Men det finns en uppenbar skillnad mellan riksdagsbeslutet om fristående skolor och alla de riksdagsbeslut som rasslats igenom under hösten och under vårriksdagens början. Riksdagsbeslutet om fristående skolor ökar de enskilda människornas möjlighet att välja skola, det stärker de enskilda människorna. I socialdemokratiens Sverige tar sådana beslut lång tid att verkställa.

De andra besluten ökar i stället den offentliga sektorns makt och inflytande, de stärker organisationernas ställning, och de effektueras flygande lätt. Samma ovilja som herr Göransson visar mot fristående skolor genom förseningen av deras ärenden visar socialdemokratin gentemot andra avvikelser och alternativ inom skolans område. Högländsskolan och Adolf Fredriks musikskola i Stockholm är inte fristående skolor, men de är skolor med egen identitet, och de betyder något särskilt för eleverna. De är skolor som fungerar bra. Den senaste tidens debatt visar vad de betyder för eleverna. Herr Göranssons partikamrater skall nu lägga ner dessa skolor. Det avvikande skall bort och spridas ut, likformighet skall gälla. Känns det inte besynnerligt, Bengt Göransson, att tillhöra ett parti som bemöter

idealiteten och engagemanget i dessa och i de fristående skolorna med invecklade haranger om basresurser och förstärkningsresurser och om prövningsförfaranden på två års tid? Socialdemokratisk skolpolitik har på något sätt blivit staten mot eleverna.

Allt Bengt Göransson har att säga alla lärare, elever och föräldrar som sliter och kämpar för sin skola är att de eventuellt kan få ett "överlevnadsbidrag".

Det, herr talman, är den utsträckta handen till enskilda människors initiativ och engagemang: ett "överlevnadsbidrag". I socialdemokratis Sverige kan fristående skolor uppenbarligen inte få stöd enligt riksdagsbeslut. Det spelar mindre roll vad de betyder för sina elever än vad de betyder för "det allmänna"; i bästa fall kan alla de som lagt ned möda och egna uppoffringar, visat prov på idealitet och svarat för viktigt nytänkande få ett överlevnadsbidrag. Det är vad det annorlunda kan få i konformismens socialdemokratiska Sverige. Jag skulle därför vilja fråga statsrådet: Vad är det egentligen för fel att elever och föräldrar ges en möjlighet att välja skola?

Statsrådet Göransson har rätt i en sak, tyvärr. Riksdagsbeslutet innebar inte att fristående skolor automatiskt skall få statsbidrag. Hade vi moderater fått vår vilja igenom hade alla fristående skolor som uppfyller kraven på skolpliktens fullgörande med automatik fått statsbidrag. Då hade vi sluppit diskutera varför ett riksdagsbeslut inte förverkligats. Regeringens agerande i den här frågan understryker att vi moderater hade rätt.

Vi anser att föräldrar och elever skall kunna välja skola. Vi tror på nytänkande och mångfald. Vi ser på skolan med de enskilda människornas ögon.

Statsrådet har i sitt svar inte visat på någon hållbar anledning till att riksdagsbeslutet inte kan verkställas. Tvärtom har han medgett att beslutsunderlag finns framme åtminstone till hösten. Orsaken till dröjsmålet är inte byråkrati utan det faktum att socialdemokratin ser på dessa skolor med överhetens ögon och inte med de enskildas ögon. Det borde de göra. Då hade riksdagsbeslutet om fristående skolor effektuerats lika snabbt som beslut om utvidgade generalklausuler, lagstiftning om skogsavverkning, europeiska korridorer och skattereduktion för fackföreningsavgifter.

Handlingskraften finns där – men bara när det gäller stora organisationer, stora lagförslag, stora skattehöjningar och stora utgiftsökningar. Inte när det gäller små fristående skolor, små barns skolgång och enskilda människors möjlighet att välja skola. Det hade kunnat gå att förverkliga riksdagsbeslutet 1983/84, och jag hoppas att statsrådet kommer att ändra sig även när det gäller denna fråga.

Anf. 17 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Även jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Det är bara en enda sak i det som ger något hopp alls för den fria pedagogiken i Sverige, och det är det halva löftet att ge något ökade

Måndagen den
28 februari 1983

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

överlevnadsbidrag åt de skolor som nu håller på att strypas av den ekonomiska utvecklingen.

Dessa skolor har under ett antal år sparat in avsevärda elevkostnader åt staten. Det bekräftas inte bara av SEH-kommittén utan också av Södertälje och Norrköpings kommuner. I propositionen står det: "Norrköpings och Södertälje kommuner har i sina remissyttranden visat att omfattningen av de besparingar som staten gör stämmer väl överens med SEH-kommitténs beräkningar."

Det är faktiskt så att staten sparar hela elevkostnaden när en elev går över till en fristående skola. När och om riksdagsbeslutet av den 8 december i fjol förverkligas sparar staten inte längre hela detta bidrag men fortfarande en del av det. Någon välgörenhet från statens sida är det alltså fortfarande inte fråga om.

Vidare bidrar Waldorfskolorna i själva verket i märkbar grad till statens utbildning av lärare. En mängd personer – lärare, lärarhögskoleelever och andra – står ständigt i kö för att få göra studiebesök i Waldorfskolorna.

Från lärarhögskolan i Linköping kommer ständigt elever som vill titta på den lilla Waldorfskolan i Norrköping. Kristofferskolan i Stockholm har 2–3 besök i veckan och måste säga nej till många fler för att få arbetsro. I stället tar man ibland emot storbesök av 400–500 intresserade på en gång, och de kommer naturligtvis inte bara från Stockholm utan från stora delar av landet.

Under åren 1980–1982 deltog minst 373 pedagoger i sommarkurser i Waldorfpedagogik, anordnade delvis med stöd av SÖ, men givetvis fick deltagarna betala det mesta själva. 373 är en minimisiffra. Det är svårt att få ihop det totala antalet, eftersom all denna verksamhet är ytterst decentraliserad.

Kristofferskolan brukar ha sammanlagt 3 000 studiebesökare om året, seminariet i Järna 6 000 om året. Om man på listorna över besökare vid skolorna ser efter varifrån de kommer kan man se att de som under 1982 besökte Umeå Waldorfskola kom från en rad institutioner vid Umeå universitet, landstingets vårdskola i Örnsköldsvik, lärarhögskolan i Härnösand, och högskolan i Luleå.

Johannaskolan i Örebro hade under åren 1981–1983 besök bl. a. från Kumla, Hagfors, Karlskoga, Köping, Katrineholm och lärarhögskolan i Karlstad. Rudolf Steinerskolan i Göteborg besöktes under 1981/82 bl. a. från Uddevalla, Tranås, Karlstad, Trollhättan, Borås – i många omgångar – Jönköpings högskola, Billdal och av en mängd grupper från Mölndal.

Det är alltså tydligt att dessa skolor, så små de är, är av pedagogiskt intresse inte enbart för sin egen kommun utan av stort och ökande intresse för en mängd pedagogiskt arbetande människor i avsevärda delar av Sverige. Det är detta som menas med att de är av betydelse för den pedagogiska utvecklingen i Sverige. Det är alltså inte bara fråga om att deras idéer kan spridas inom de egna kommunerna, där det f. ö. inte alltid är så lätt att sprida dem. Det har flera gånger hänt att Waldorfskolor har erbjudit sig att skicka sina lärare till den vanliga skolan på orten, så att lärarna där med egna ögon

skulle kunna se vad Waldorflärarna gör och hur de arbetar. Dessa erbjudanden har aldrig antagits.

Varför vill då så många föräldrar, fler och fler för varje år – det finns numera 36 föräldraföreningar för Waldorfpedagogik i Sverige –, upprätta fristående skolor och ge sina barn en annan pedagogik än den vanliga? Det korta svaret är naturligtvis att de tror på denna pedagogik. De har satt sig in i den, de har sett den fungera, de är övertygade om att deras barn skulle må bättre av den än av den undervisning som den vanliga skolan ger. Är detta brottsligt? Är det något som skolstyrelseordförande skall uttala förkastelse domar över? Är det en moralisk plikt att bara vilja ha samma pedagogik som den staten erbjuder? Fråga medlemmarna i den folkrörelse som Waldorfföräldrarna numera är! De kommer att svara: Vi tar själva ansvar för våra barn, vi vill ge dem det bästa vi kan, vi vill ha frihet att pröva andra vägar än de konventionella.

Jag kallar detta för en folkrörelse, för det är det. De i dag stora och etablerade folkrörelserna var också en gång små, fattiga och förföljda. Man skrattade åt dem. I dag styr de landet. I dag växer nya rörelser upp på andra områden men med samma entusiasm för frihet, samvetsansvar och framtidstro. Jag är alldeles övertygad om att det är vi som talar för deras sak som har framtiden för oss, även om vi blir kvävda.

På tal om kvävda: Det är väldigt intressant att se att vissa författningar om fristående skolor i alla fall skall träda i kraft den 1 juli 1983. Där räcker alltså de byråkratiska resurserna till, de som annars bara räcker till att strypa nya initiativ. Men risken är att de där författningarna blir meningslösa, för om inte de nya statsbidragsbestämmelserna får träda i kraft i år, finns det kanske inga fristående skolor kvar. Man kan inte i oändlighet åka snålshjuts på människors entusiasm och vilja till frivilliga insatser. Det är inte särskilt berömvärt att försöka göra det.

I den här debatten har det rört sig om Waldorfskolorna, därför att de står främst i kön och otvetydigt hör till dem som bör komma i fråga. De uppfyller nämligen det givna villkoret i propositionen, att den fristående skolan skall ha en särskild prägel och att dess uppläggning av verksamheten är till nytta som ytterligare erfarenhetsunderlag för det allmänna skolväsendet. Ingen har förnekat att Waldorfskolorna gör detta. Det finns andra sorters fristående skolor, och det är väl möjligt att även några av dem uppfyller dessa villkor, men säkert är i varje fall att Waldorfskolorna gör det. Det är alltså helt onödigt att som i statsrådets svar mästra massmedia eller riksdagsmän för hur de tar upp denna debatt.

Jag vill till slut fråga statsrådet: Kan vi lita på att skolorna åtminstone får de ökade bidrag de behöver för att överleva, tillsammans med de förenklade regler som Pär Granstedt här har antytt, ifall statsrådet nu vägrar att följa riksdagens beslut och avsikter när det gäller statsbidrag till fristående skolor?

Måndagen den
28 februari 1983

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

Anf. 18 Statsrådet **BENGT GÖRANSSON:**

Herr talman! I slutet av sitt inlägg säger Kerstin Anér att den här diskussionen faktiskt handlar om någonting mera än Waldorfskolorna. Det är riktigt. Det handlar om stöd till fristående skolor över huvud taget, och det är skälet till att regeringen har sett det som nödvändigt att göra en samlad bedömning. Det betyder naturligtvis inte – vilket Pär Granstedt tror – att man behandlar skolor i grupp. Man kan i en gemensam handläggning pröva varje enskilt ärende för sig, pröva varje skolas förutsättningar för sig. Det är så pass enkelt att det egentligen inte behöver påpekas. Det skulle däremot kunna innebära att man genom att ta ärenden och beslut i den ordning de kommer in kunde försätta sig i en situation där man inte hade möjlighet att ge den skola stöd som man av olika skäl fann det lämpligt att ge stöd.

I propositionen sägs att det skall gälla skolor som främjar en alternativ pedagogik, en verksamhet som kan berika och vara av värde för det allmänna skolväsendet. Där noterar jag en klar principiell skillnad mellan den uppfattning som mitt parti har och den som Gunnar Hökmark gett uttryck för. Gunnar Hökmark säger att det för socialdemokratin bara är viktigt att skolorna tillför något av värde för det allmänna skolväsendet och inte för eleverna. Men det allmänna skolväsendet är faktiskt dess elever. Det allmänna skolväsendet är till glädje för de elever som ingår där.

Det är därför vi i det parti jag tillhör har ställt oss bakom detta riksdagsbeslut, för att man skall kunna nyttiggöra de pedagogiska erfarenheter och de tillgångar som skapas inom skolor med en alternativ pedagogik. Vi gör det alltså inte bara för att möjliggöra för exempelvis föräldrar att välja andra skolformer. Samtidigt är det sant – det pekade Pär Granstedt på – att man i en sådan här prövning också bör väga in önskemål från föräldrar och enskilda. Det är viktigt att göra det.

Då blir det uppenbart, som Pär Granstedt också pekade på, att man måste ha ett betydligt bättre och grundligare underlag än det som bara är ett slags automatik, där en skola bekänner sig till en bestämd pedagogik. Det är alltså inte så att riksdagen har ställt sig bakom ett förslag att lämna generella bidrag. Det står tvärtom både i propositionen och i utbildningsutskottets betänkande att en prövning måste ske från fall till fall.

Gunnar Hökmark talar alltså i långa stycken för ett riksdagsbeslut som inte har fattats. Regeringen är beredd att effektuera det riksdagsbeslut som faktiskt togs här i riksdagen och inte det som Gunnar Hökmark med ganska fri hand tecknade och hoppades att riksdagen hade fattat. Vi måste rätta oss efter det som faktiskt står i riksdagsbeslutet.

Jag delar Kerstin Anérs uppfattning att Waldorfskolan kan betyda någonting för landet som helhet, och det ökar kravet på stringens när det gäller bedömningen av ansökningarna.

Jag tycker inte heller att det finns anledning att vara upprörd över att man anvisar ett överlevnadsbidrag. Man ger ju överlevnadsbidrag till de organ och institutioner som man både förutsätter har möjlighet att överleva och anser det önskvärt överlever. Jag har väldigt svårt att förstå vad ett snabbt beslut skulle gagna, som skulle kunna innebära att man tvingades säga nej till

ett antal skolor som skulle kunna komma i fråga för stöd. Jag tror att det är bättre ta fasta på det överlevnadsbidrag som ges, för att vi skall få möjlighet att göra denna ordentliga prövning.

Det är riktigt att det har kommit in ansökningar. Från Waldorfskolorna har ansökningar inkommit, men det finns också andra skolor som kan väntas komma med ansökningar och som bör ha möjlighet att få vara med i den bedömning som skall göras. Ansökningarna ligger nu hos skolöverstyrelsen för beredning. Jag ser inte att det är möjligt att göra en snabbare handläggning, och jag tycker att den metod som har anvisats i budgetpropositionen för att tillgodose de krav som kan ställas är rimlig.

Regeringen har alltså inga dolska avsikter. Regeringen är inte ute efter att lägga ned vissa skolformer eller att hindra människor med ett starkt engagemang att pröva andra pedagogiska metoder. Vi tycker däremot att det är viktigt att dessa skolor för att få statsbidrag skall vara sådana att de tillför det allmänna skolväsendet värden. Det är angeläget att vi får möjlighet att dra fördel av de erfarenheter som kan vinnas i skolor med alternativa pedagogiska system. Det är skälet till att vi vill göra en ordentlig bedömning av de ansökningar som kommer in. Det är också skälet till att vi angivit att vi vill överväga möjligheterna att höja det "överlevnadsbidrag" som krävs, eftersom det naturligtvis inte är meningen att det skall vara en ekonomisk prövning som avgör vilka skolor som framöver skall få statsbidrag.

Anf. 19 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag försökte genom mitt förra inlägg få litet klarhet i de praktiska förutsättningarna, men fick inte riktigt svar på mina frågor.

Statsrådet bekräftade nu att Waldorfskolorna har kommit in med sina ansökningar – för ett bra tag sedan, f. ö. – och att det kan finnas andra skolor som kan vara aktuella. Det är säkerligen alldeles riktigt. Men som jag sade utgår jag ifrån att man på utbildningsdepartementet har en sådan överblick över vilka fristående skolor som finns här i landet – det är ju ett mycket begränsat antal – att man kan bedöma hur många ytterligare skolor som över huvud taget kan vara aktuella för det här statsbidraget. Jag ställde en konkret fråga: Hur många av de skolor som är tänkbara i detta sammanhang har kommit in med sina ansökningar och hur många ytterligare kan tänkas komma in under våren? Jag ställde denna fråga för att få en överblick över problemets omfattning, men jag fick inget svar på den frågan.

Sedan tycker jag att statsrådets resonemang på den här punkten speglar ett kvottänkande, som jag har litet svårt att begripa och som det, såvitt jag vet, inte finns någon förankring för i vare sig proposition eller riksdagsbeslut. Det framgår inte någonstans där att man skulle anslå ett bestämt belopp och fördela detta på ett antal skolor eller att det skulle vara ett visst antal skolor som skulle få bidrag. Men när man lyssnar till statsrådet Göransson verkar det som om man skulle ägna sig åt något slags bedömning som innebär att om skola A får, så kan inte skola B få. Därför måste man ha in ansökningar från alla skolor för att kunna bedöma vilka som skall få och vilka som inte skall få bidrag.

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

Det står mycket uttryckligt i proposition och riksdagsbeslut – och det bekräftas av statsrådets uttalande – att man skall pröva varje skola för sig. Vad innebär då det? Såvitt jag förstår skall en bedömning av huruvida en viss skola skall få statsbidrag baseras på den skolans egenskaper och förutsättningar och inte på någon annan skolas egenskaper och förutsättningar. Det är inte något slags graderat betygssystem som här skall tillämpas. Om man anser att en skola uppfyller kraven och om man anser att det finns ett allmänt intresse, som dels kan vara vad skolan tillför det allmänna skolsystemet, dels kan vara det intresse som finns från föräldrar osv., bör skolan rimligen också få detta statsbidrag. Den här kvotavvägningen, där man spelar ut den ena skolan mot den andra i prövningsförfarandet, har jag väldigt svårt att förstå motiven för, och det kunde vara intressant att få detta klargjort.

Det är inte så att man kan åberopa något slags ekonomiska hinder – att samhället inte skulle ha råd att ge bidrag till mer än ett visst antal skolor. Verkligheten är ju att samhället spar pengar på varje fristående skola som finns. Att hävda att man av ekonomiska skäl skulle begränsa antalet statsbidrag är detsamma som att säga att man medvetet vill profitera på de föräldrar som vill sätta sina barn i enskild skola. Jag tror inte att den här regeringen vill handla på det sättet. Jag utgår från att – och vi kan vara ense om det – det finns ett ekonomiskt utrymme som i och för sig räcker till att ge bidrag till varenda enskild skola som finns i landet. Det skall alltså vara andra skäl än ekonomiska som gör att man anser att vissa skolor inte bör få bidrag, och det får då komma fram vid en bedömning av dessa skolor.

Om man trots allt inte klarar av den här processen under våren, har flera av oss frågat: Om man fattar beslut i höst, kan man då låta pengarna utgå retroaktivt från läsårets början? Även om det skapar planeringsproblem för de berörda skolorna, är de säkert villiga att acceptera detta, om man ändå kan få fram bidragen från höstterminens början.

De ekonomiska övervägandena har jag redan kommenterat. Det går alltså inte att åberopa ekonomiska motiv för att inte betala ut bidragen. Administrativt är det fullt möjligt att komma med en tilläggsproposition och begära pengar för detta ändamål. Sådant händer även när det är fråga om betydligt större belopp än de enstaka miljoner som det här skulle vara fråga om. Det är alltså inte på något sätt nödvändigt att vänta till nästa års budget för att få fram pengar för det här ändamålet. Detta har statsrådet inte heller kommenterat. Varför kan man inte fatta beslutet i höst, om det visar sig att det drar ut på tiden, och se till att man får bidrag från höstterminens början?

Fortfarande är det alltså mycket svårt att förstå de byråkratiska hinder som läggs i vägen. Jag tycker att det är en utomordentligt beklaglig hantering av de människor som arbetar med fristående skolor. Om det är så att vi är ense om att de här skolorna har ett existensberättigande – och det tycks vi vara – och om det är så att vi tycker att de som arbetar med utbildningsverksamhet i det här landet skall kunna göra det på drägliga villkor – och jag utgår från att vi gör det – borde det i så fall vara i allas intresse att se till att detta bidragssystem sätts så snabbt och smidigt som möjligt. Det kräver en hel del omtänkande från regeringens sida.

Herr talman! Statsrådet Göransson hävdade att jag i mitt inlägg talade om ett riksdagsbeslut som inte har fattats. Det är fel. Jag sade i mitt inlägg att det mycket riktigt är så att det i beslutet inte finns någonting som tyder på att det skulle vara någon automatik i fördelningen av statsbidragen till fristående skolor. Jag hävdade däremot att den här debatten visar att det hade varit bra om det hade funnits en sådan automatik, därför att man då hade gjort slut på den godtycklighet och den byråkrati som nu fördröjer för elever och lärare på fristående skolor att ta del av det relativt rättmätiga och rättvisa stöd som de enligt propositionen och beslutet skulle kunna få.

Vad jag också uttryckte var att man inom ramen för de beslut som riksdagen fattar kan ha en mer eller mindre positiv syn på fristående skolor. I statsrådet Göranssons inlägg och svar fanns inte någon antydning om att fristående skolor är någonting som är bra, någonting som man skall stödja och hjälpa. De framstår snarare som någonting nödvändigt ont. Man kan till nöds efter två års prövning eventuellt ge med sig och ge dem ett stöd enligt riksdagsbeslutet.

Den här negativa synen på annorlunda skolor och fristående skolor visar sig i att statsrådet Göransson låter det dröja två år innan ett riksdagsbeslut förverkligas. Man kan faktiskt ställa detta i relation till den handlingskraft som regeringen har visat i betydligt mycket större och mera komplexa frågor. Ett exempel är att man sätter den sista ansökningsdagen till den 1 maj. Varför det? Varför inte sätta ut den betydligt tidigare? Det här var någonting som alla fristående skolor i allra högsta grad var medvetna om. Statsrådet Göransson visar samma ovilja och njuget mot fristående skolor som hans partikamrater i Stockholms kommun som vill lägga ner olika skolor, skolor med egen identitet, därför att skolor skall vara så lika som möjligt.

Man kan diskutera vad uttrycket "det allmänna" är för något. I statsrådet Göranssons mun innebär "det allmänna" stat och kommun. Endast fristående skolor som kan anses tillföra det allmänna i form av stat och kommun något skall efter noggrann – två år lång – prövning kunna få statsbidrag. Men man skulle också kunna säga som så, att det är bra för det allmänna med varje enskild elev som trivs och utvecklas i sin skola. Det är bra för det allmänna med en lång rad olika skolor, som utvecklar en pedagogik.

Man får ett visst intryck av att statsrådet Göransson har uppfattningen att det kryllar av fristående skolor, att det finns för många, fler än vad man kan dra pedagogisk nytta och erfarenhet av. Så tror inte jag att det är. Jag tror inte att man kan peka ut en skola av den ena sorten och en skola med den andra pedagogiken och säga att bara dessa kan tillföra erfarenheter. Det är tvärtom så, att runt om i landet har vi, det allmänna, stat och kommun och alla eleverna, nytta av fristående skolor. Därför menar jag också att man inom ramen för det riksdagsbeslut som vi har fattat skulle kunna visa en mer positiv syn och framför allt en större vilja att agera.

Jag frågade statsrådet Göransson: När startade beredningsarbetet för slutgiltig fördelning av dessa statsbidrag, och i vilken fas är arbetet just nu –

Måndagen den
28 februari 1983

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

förutom att man har satt ut sista ansökningsdatum till den 1 maj, dvs. tre månader framåt? Jag skulle också vilja upprepa min fråga om varför det inte är möjligt för statsrådet att fördela bidrag till fristående skolor inom ramen för riksdagsbeslutet, när beslutsunderlag föreligger. Statsrådet har ju själv här i kammaren sagt att beslutsunderlaget föreligger till hösten. Jag är övertygad om att de fristående skolor som då blir aktuella inte kommer att vara ledsnå över att de får beskedet litet senare än vad de skulle ha fått enligt riksdagsbeslutet. I stället kommer de att uppskatta att de får ett besked.

Anf. 21 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Jag vill bara tillägga till det som vi alla har sagt, att ingen skolform är så väl utredd, penetrerad och undersökt fram- och baklänges under många år som just de olika Waldorfskolorna. Jag kan inte komma ifrån att det är den obofärdiges förhinder att säga att det måste vara ytterligare undersökningar.

De siffror som jag tog fram här i dag visar ju dessutom tydligt och klart att pedagogerna själva, de människor som arbetar med barn och ungdomar i Sverige, visar ett starkt och ökande intresse för just Waldorfpedagogiken. De går och studerar denna på Waldorfskolornas bekostnad, får man lov att säga. Det kostar skolorna naturligtvis väldigt mycket besvär och arbete att ta emot alla dessa studerande. Jag tycker verkligen att man skulle kunna ta hänsyn inte bara till de utredningar som redan finns utan också till denna ständigt ökande verkliga efterfrågan hos de pedagogiskt intresserade och arbetande här i landet, och ta detta som ett bevis för att denna form av alternativ pedagogik verkligen behövs.

Jag skulle vilja säga att särskilt statsrådets första svar har en ledsam byråkratisk ton, som väldigt mycket strider mot t. ex. de intervjusvar som statsrådet gav i Länstidningen den 21 februari i år. Där säger statsrådet – om han är rätt citerad – att "vi har en positiv inställning till alternativ pedagogik". "Vi" är alltså regeringspartiet. Vidare: "Jag är själv granne med Martinskolan i Hökarängen. Där har jag kunnat notera att de är besjälade av betydande entusiasm. Jag har stor respekt för deras arbete." Reportern frågar om det inte får bli för många Waldorfskolor, och då säger statsrådet: "Om det blir många Waldorfskolor så är det därför att de har visat sig ha stora fördelar. Och i så fall finns det ju skäl att införa delar av Waldorfpedagogiken i vanliga skolor."

Ja, det sistnämnda är ju en sak som ofta har diskuterats. Men som jag visade i mitt första anförande, är det inte säkert att de vanliga skolorna är så särskilt pigga på det. Sedan är det så att man kan inte giuta nytt vin i gamla läglar hur som helst. Waldorfpedagogiken behöver särskilda organisationsformer för att kunna blomma för fullt. Om alltså det allmänna skolväsendet skall kunna ha glädje av Waldorfpedagogiken som experiment, så måste det få finnas skolor som tillämpar den pedagogiken – det måste finnas en hel del sådana, eftersom de lokala förhållandena är så pass olika. Men detta står nu på spel, om dessa skolor tvingas att sluta på grund av kalla ekonomiska fakta.

Till de frågor som mina kolleger har väckt vill jag foga min fråga till statsrådet, som jag upprepar: Kan vi lita på att de här skolorna åtminstone får den allmosa som ett ökat överlevnadsbidrag skulle vara, så att det finns några skolor kvar i landet att få nya pedagogiska impulser ifrån och så att vi inte bara har några lagar på papperet som inte kan tillämpas på någonting?

Anf. 22 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Pär Granstedt frågar hur många ytterligare skolor som kommer att lämna in ansökningar. Det vet jag naturligtvis inte förrän ansökningarna kommer.

Det finns anledning att till Pär Granstedt säga följande när det gäller kvottänkandet:

Det är inte så att vi har fastställt någon form av kvot eller bedömt att det skulle behövas någon sådan för den här typen av skolor. Däremot har vi tagit fasta på det riksdagsbeslut som har fattats. I det utskottsbetänkande som låg till grund för beslutet sägs:

”Utskottet vill inte på det sätt som föreslås i motionerna medverka till att det vid sidan av det allmänna skolväsendet växer fram ett stort antal fristående skolor med statsbidrag vilket skulle kunna innebära att de grundläggande principerna i skolväsendets uppbyggnad förändras.”

Det finns alltså där en begränsning i synen på hur många skolor som skall kunna komma i fråga. Man måste faktiskt göra en samlad bedömning av detta.

Jag vill gärna koppla detta till det resonemang som Kerstin Anér förde i sin replik, där hon refererade till vad jag har sagt i en intervju i Länstidningen i Södertälje. Det är alldeles riktigt att jag bl. a. efter besök i Martinskolan, som ligger i den stadsdel där jag bor, och efter de kontakter jag har haft med folk från Kristofferskolan har kunnat konstatera vilken entusiasm och ambition man har där och vilket starkt engagemang inte minst föräldrarna visar. Jag har också sagt att det finns anledning att se mycket positivt på den typen av verksamheter. Men Kerstin Anér säger – och det är naturligtvis respektabelt – att Waldorfskolorna egentligen inte klarar att föra över sin verksamhet till det allmänna skolväsendet, utan att deras pedagogik kräver att man tillämpar den i fristående skolor. Det var vad Kerstin Anér sade i sin replik. Jag utgår ifrån att hon väl känner till förutsättningarna, men jag har ändå bedömt det som viktigt att skolorna skall kunna tillföra det allmänna skolväsendet värden och att man kan finna en form för detta. Jag tycker att det är en respektabel ambition.

Det kan finnas svårigheter här, vilket Kerstin Anér illustrerade i sin replik, men det är för mig inte ett motiv för att säga att man inte skall ge den typen av skolor ett statsbidrag för den verksamhet som bedrivs. Jag utgår från att det i det allmänna skolväsendet skall finnas ett tillräckligt starkt intresse för att hämta och ta emot impulser från denna verksamhet. Den redovisning som gavs bl. a. från Linköping, där blivande lärare och andra söker sig till Waldorfskolan, visar att det i den allmänna skolan uppenbarligen finns en öppenhet för att ta emot sådana impulser.

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

Gunnar Hökmark säger att jag, när jag talar om det allmänna, bara menar stat och kommun. Men jag sade tvärtom att när jag talar om det allmänna skolväsendet, så tänker jag på eleverna. Gunnar Hökmark framhöll i sitt anförande att det gäller att värna om eleverna och inte om det allmänna skolväsendet, och då tog jag faktiskt upp detta och sade att också jag tycker att det är eleverna vi skall värna om. Eleverna i det allmänna skolväsendet bör ha rätt och möjlighet att få del av de impulser man kan få från skolor med en alternativ pedagogik. Det är också viktigt att vara på det klara med att vi inte, även om det i dag framför allt är Waldorfskolorna som företrädere en alternativ pedagogik, kan ha en lagstiftning som är specialgjord bara för en viss typ av alternativ pedagogik. Vi vet alltså inte vilka pedagogiska strömningar som kan resultera i skoletableringar av olika slag.

Det har ställts frågor om beredningsarbetet. Låt mig bara klargöra tidtabellen. Vi bedömde det inte möjligt att få det klart till den 1 juli 1983 och har därför sagt oss att det är lämpligt att förlänga överlevnadsbidraget. Från talarstolen har jag sagt att jag anser det angeläget att pröva om detta bidrag kan höjas, så att det faktiskt möjliggör en överlevnad. Jag upprepar att jag tycker det är rimligt att göra en sådan bedömning. Då har det också varit naturligt att ta in ansökningar och handlägga frågorna i sådan ordning att det kan tas in i nästa års budgetproposition. Men jag är inte främmande för tanken att det är möjligt att göra en fördelning under hösten. Jag kan alltså tänka mig att pröva också detta. Under alla omständigheter är det angeläget att vi får göra denna samlade bedömning av de fristående skolorna, eftersom ju debatten här i dag visar att det faktiskt inte bara handlar om frågor som låter sig expeditionellt föras åt sidan genom automatisk tillämpning av ett beslut som förutsätter en noggrann prövning av varje enskilt fall.

Anf. 23 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Statsrådet Göransson sade att han inte vet hur många ytterligare skolor det blir fråga om. Det förstår jag. Jag begär inte profetisk gåva ens av en kulturminister. Min fråga gällde dock inte detta utan hur många skolor som kan tänkas komma in med ansökningar. Den överblicken av det svenska skolväsendet – med tanke på det mycket begränsade antalet fristående skolor som finns här i landet – förväntar jag mig att utbildningsdepartementet har. Man bör kunna peka ut vilka skolor som över huvud taget kan förväntas komma in med begäran om statsbidrag. Det var en uppgift härom som jag ville ha, eftersom den skulle kunna belysa situationen. Jag inbillar mig nämligen att det, om man gör en bedömning, visar sig att det stora flertalet av alla de skolor som kan vara aktuella för det ifrågasvarande statsbidraget sedan en tid tillbaka har sina ansökningar inlämnade. Detta skulle alltså innebära att det finns en möjlighet att göra en samlad bedömning, med reservation för ett litet antal ytterligare skolor som kan komma in med ansökningar. Man skulle alltså redan nu kunna göra en samlad bedömning, om man vill göra sådana här allmänna överväganden. Jag vill också understryka att skolorna bör prövas var och en för sig. Såvitt jag förstår innebär detta att skolor som uppfyller kraven när det gäller en

alternativ pedagogik och för vilkas fortsatta verksamhet det finns ett allmänt intresse också bör få statsbidrag, detta oavsett om det finns ytterligare ett antal skolor som skall få statsbidrag.

Jag tror att det av Kerstin Anérns redogörelse ganska klart framgick att våra Waldorfskolor i stort sett, kanske rent av varenda en av dem, är föremål för ett stort intresse från utomstående pedagogers sida. Det är förmodligen ganska lätt att konstatera att det här finns ett allmänt intresse. Många söker sig till Waldorfskolor för att få pedagogiska impulser, och dessutom finns det ett starkt föräldrintresse av att skolorna skall få vara kvar. I sådana fall borde det alltså inte vara särskilt svårt att komma fram till slutsatsen att statsbidrag skall utgå. I mera tvivelaktiga fall skulle man kunna vänta med beslut tills man fått en bättre överblick.

Jag vidhåller alltså uppfattningen att det i och för sig bör vara fullt möjligt att klara prövningen redan nu under våren, eftersom det finns så många uppenbara fall där det allmänna intresset är klart dokumenterat i form av stor besöksfrekvens när det gäller lärare och lärarkandidater inom en stor omnejd. Dessutom finns det ju också ett stort föräldrintresse.

Sedan återoppar statsrådet Göransson till min förvåning i det här sammanhanget en formulering i utskottsbetänkandet där man säger att man inte är beredd att medverka till att det kommer till stånd ett parallellt skolsystem av fristående skolor, och man hänvisar till motionsyrkanden. Det är riktigt. Men är inte regeringen ute och ser spöken mitt på ljusa dagen i det här fallet? Vad vi diskuterar nu är i första rummet bidraget till de fristående skolor som redan finns.

Föreställningen att dessa skolor, t. o. m. med tillägg av skolor som är nära att starta, samsalabim skulle bli ett parallellt skolsystem är helt obegriplig. Vad det här är fråga om är ett utomordentligt begränsat antal skolor. Såvitt jag förstår har skrivningen i utskottsbetänkandet och i propositionen – att det skulle bli ett parallellt skolsystem – inget som helst att göra med den aktuella beslutssituation som regeringen befinner sig i. Detta tror jag vi kan vara helt eniga om.

Vi skall vara på det klara med att formuleringen i utskottsbetänkandet som statsrådet citerade var ett avstyrkande av ett motionsyrkande om att man skall ha ett generellt statsbidragssystem som innebär, att så fort man startar en enskild skola av i stort sett vad slag det vara må som fyller vissa grundkrav, skall man få bidrag. Detta har vi inte velat medverka till. Vi anser nämligen att det är skolor som står för pedagogiska alternativ som skall få det här stödet. Det är alltså mot den bakgrunden man skall se utskottets formulering, inte som syftande till att man skall visa stark restriktivitet eller något sådant.

Nu framkom det en ljuspunkt i statsrådets anförande, nämligen att han kan tänka sig att pröva en fördelning under hösten. Det anser jag vore en positiv väg ur det här dilemmat. Jag tycker att det är någonting som det finns anledning att resonera vidare om. Det viktiga för Waldorfskolorna är naturligtvis trots allt att få ett ordentligt bidrag redan från höstterminens början. Beslutsdatum är säkert mindre viktigt.

Måndagen den
28 februari 1983

*Om statsbidraget
till fristående skolor*

Anf. 24 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! När det gäller diskussionen om vad det allmänna skolväsendet är, är det riktigt som statsrådet säger, att det utgörs av eleverna. Därför finns det inte någon anledning att avgränsa det allmänna skolväsendet till enbart offentliga skolor, utan statsrådet borde visa en positiv vilja även mot de elever som går i fristående skolor, t. ex. Waldorfskolor.

Statsrådet hänvisar till överlevnadsbidraget. Det är konstruerat på det viset att skolan egentligen skall kunna visa att den löper risk att läggas ned om den inte får bidraget. Bidraget är också begränsat till en summa som har varit oförändrad under de två senaste åren, och statsrådet har inte närmare preciserat någon eventuell ökning.

Jag skulle vilja ställa en fråga till statsrådet Göransson: Om en enskild Waldorfskola under året, under den tid som statsrådet prövar de här ansökningshandlingarna, faller ifrån, innebär det en förlust för det allmänna skolväsendet att eleverna i den skolan inte längre kan gå där? Innebär det en förlust för det allmänna skolväsendet att det inte är möjligt att studera den pedagogik som finns där och att eleverna inte får de erfarenheter som den ger?

Uppenbarligen anser statsrådet Göransson att det finns rätt så många skolor vilkas nedläggande inte vore någon förlust för det allmänna skolväsendet. På annat sätt kan han inte hävda den argumentation som leder honom till det mycket komplicerade prövningsförfarande som han vill inleda.

Nu är det, som noterades här, rätt uppenbart att det finns gott om beslutsunderlag i form av rapporter och i form av den kunskap som finns om fristående skolor, och det borde kunna vara så att regeringen fullföljer riksdagens beslut under våren. Statsrådet Göransson har under diskussionen sagt att han kan tänka sig att göra en prövning redan i höst. Det vore bra. I så fall visar statsrådet samma handlingskraft som regeringen har visat i ett antal andra frågor, där det inte varit så många problem med prövningar och komplicerade förfaranden. Man har i stället rasslat igenom rätt så komplicerade lagstiftningsbeslut utan någon egentlig prövning.

Jag vill uppmana skolministern att ta vara på den möjlighet som finns när det gäller att förverkliga ett riksdagsbeslut under det kommande budgetåret. Jag tror nämligen att riksdagen som helhet har intresse av att riksdagens beslut blir förverkligade.

Anf. 25 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Eftersom statsrådet Göransson undrade hur det egentligen förhåller sig när det gäller Waldorfpedagogiken, om man kan överföra denna till andra skolor, skulle jag vilja säga att man givetvis kan göra det. Man kan inspireras av att studera Waldorfskolor. Som en följd härav kan nya idéer och metoder införas i den vanliga skolan. Men detta är inte möjligt om det inte finns verkliga, levande Waldorfskolor att studera. Finns det inte något ställe att få impulser från, får man heller inga impulser.

Poängen med Waldorfskolorna är ju att de är levande, dynamiska, sociala

och pedagogiska skolor som fungerar i tiden. De är icke vad lärarna brukar kalla sagotexter i Lgr. Därför måste dessa skolor få överleva – precis som almarna i Kungsträdgården måste få överleva.

Jag vill fråga statsrådet: Kan vi gå ut och säga att det finns hopp om att beslut fattas i höst, helst givetvis ett retroaktivt beslut? Och kan överlevnadsbidraget, som en andrahandslösning, höjas till en något så när rimlig nivå, så att vi kan säga att det finns hopp för de här skolorna och att det inte är meningen att de långsamt skall garrotteras?

Anf. 26 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag hoppas att jag har rätt uppfattat vad Kerstin Anér sade om almarna i Kungsträdgården.

Jag har i mitt svar talat om att jag anser det vara angeläget att pröva möjligheten att höja överlevnadsbidraget. Jag har dessutom sagt att jag gärna, efter att ha fått det underlag som krävs, prövar möjligheterna att ta ställning till frågan redan i höst. Vi får alltså möjlighet att överväga den saken i regeringen. Jag skall se till att så sker.

Gunnar Hökmark har ställt en fråga till mig om överlevnadsbidragets konstruktion. Jag medger gärna att detta bidrag, såsom det hittills varit konstruerat, har haft vissa svagheter. Det har jag fått redovisat. Jag förutsätter att vi vid en fördelning kan åstadkomma en justering när det gäller denna redovisade ofullkomlighet. Vad som gäller är alltså att en skola i princip måste vara nedläggningshotad för att få del av bidraget. Jag förutsätter att det går att klara av.

Pär Granstedt har frågat mig inte hur många skolor som kommer in med ansökningar utan hur många skolor som förväntas komma in med ansökningar. Den frågan är svår att besvara, eftersom det faktiskt inte bara handlar om ett tiotal skolor av en speciell karaktär. Jag har fått telefonsamtal även från konfessionella skolor som anmäler att de vill delta i den prövning som skall ske. Jag kan således inte på rak arm tala om hur många skolor det blir, som fullföljer sina per telefon antydda planer på att komma in med ansökningar.

Anf. 27 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Även antalet konfessionella skolor i det här landet är ganska begränsat. Därför tror jag fortfarande att det skulle vara möjligt att säga ungefär hur många skolor som kunde vara aktuella i det här sammanhanget. Men låt oss lämna den diskussionen.

Vad den här debatten har visat är just att det hade varit fullt möjligt att med litet god vilja klara den aktuella prövningen under våren. Det hade naturligtvis varit den bästa lösningen. Jag förstår, av debatten att döma, att utsikterna att nå dit inte är särskilt goda. Ändå tycker jag att vissa intressanta öppningar har åstadkommits. Vad det i främsta rummet finns anledning att ta fasta på är självfallet statsrådets uttalade vilja att åtminstone pröva möjligheten att göra en fördelning under hösten. I så fall utgår jag från att man vid fördelningen av statsbidraget beräknar bidraget från läsårets början.

Naturligtvis vore det trots allt en god lösning på problemet. Jag vill vädja till regeringen att pröva detta i verkligt positiv anda. Det är faktiskt mycket viktigt för väldigt många människor och skolor att den här frågan blir avklarad på ett ordentligt sätt, så att dessa bidrag kan börja utgå. Det är viktigt hur denna prövning utfaller.

Som ett alternativ har statsrådet antytt möjligheterna till ett enklare, mer lätthanterligt och som jag förutsätter kraftigt uppräknat överlevnadsbidrag. Det kan vara en bra andrahandslösning, men jag tror att vi nu måste inrikta alla krafter på att se till att det ordinarie bidraget kan utgå redan från höstterminens början.

Anf. 28 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag kan bara konstatera att den här diskussionen har visat att det hade varit bättre att gå på den moderata linjen i diskussionen om fristående skolor, med en automatik i bidragsfördelningen till de skolor som uppfyller kraven på skolpliktens fullgörande. Då hade vi sluppit inte bara den här debatten utan framför allt den ovisshet som ett antal fristående skolor nu kommer att leva i under ytterligare åtminstone ett år. Det hade varit bra för eleverna, lärarna och föräldrarna inte bara i de offentliga skolorna utan också i de fristående skolor som frågan berör. Och det hade varit bra för pedagogiken och nytänkandet i det svenska skolväsendet.

Det kan konstateras att statsrådet i den här debatten indirekt har medgett att de byråkratiska hindren inte är oöverstigliga. Han har sagt att det kan tänkas att en prövning skall ske till hösten. Jag vill upprepa att det nog är viktigt att ta fasta på det. Riksdagsbeslut skall inte kunna skjutas ett eller två år framåt – riksdagsbeslut skall inte bara vara möjliga att realisera, utan de skall också faktiskt förverkligas.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1982/83:61 om översyn av vissa regler om frihetsberövande

Anf. 29 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Hans Göran Franck har frågat mig dels om regeringen är beredd att göra en översyn av reglerna om gripande, anhållande och häktning för att begränsa användningen av dessa åtgärder, dels vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att förbättra förhållandena vid arrestlokaler och häkten för såväl intagna som personal.

År 1974 tillsattes en utredning för att se över bestämmelserna om de personella tvångsmedlen i straffprocessen. Utredningen avlämnade i september 1977 betänkandet (SOU 1977:50) Häktning och anhållande. I den proposition (prop. 1980/81:201) som år 1981 lades fram av den dåvarande borgerliga regeringen på grundval av betänkandet tog man upp endast några få av utredningens förslag. Riksdagen beslutade i enlighet med propositionen (JuU 1981/82:13, rskr 54).

*Om översyn av
vissa regler om fri-
hetsberövande*

Reglerna om bl. a. häktning och anhållande behöver enligt min mening bringas i bättre samklang med den nutida synen på brott och brottsbekämpning. De begränsade ändringar som trädde i kraft den 1 januari 1982 kan inte sägas ha minskat reformbehovet. Både häktning och andra personella tvångsmedel har så kännbara verkningar för den enskilde att det måste krävas starka skäl för att sådana åtgärder skall få tillgripas.

Som jag har anfört i budgetpropositionen (1982/83:100 bil. 4) har medeltalet inskrivna personer i häkten under den senaste treårsperioden ökat med omkring 33 %. Speciellt besvärlig har häktessituationen varit i södra Sverige och i Stockholmsområdet. På grund härav har nya häktesplatser fått inrättas både i polishus på olika orter och vid kriminalvårdsanstalter.

En fortsatt ökning av beläggningen på häktena är oroande, eftersom möjligheterna att inrätta ytterligare platser är begränsade. En minskad användning av häktning och anhållande skulle förbättra beläggningssituationen vid häktena och därmed också förhållandena för personalen och de intagna.

Jag anser att bestämmelserna om bl. a. häktning och anhållande bör ses över på nytt, i syfte att man skall så långt möjligt begränsa användningen av dessa tvångsmedel utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsutredningen och lagföringen minskar. Arbetet med att förbereda en sådan översyn pågår sedan en tid tillbaka i justitiedepartementet.

Jag kommer inom kort att föreslå regeringen att en särskild utredare tillkallas för att göra översynen. Direktiven för denna översyn är i det närmaste färdiga.

Översynsarbetet bör till stor del kunna grundas på häktningsutredningens betänkande samt på remissvaren och de synpunkter som fördes fram under riksdagsbehandlingen av den tidigare berörda propositionen. Vissa av utredningens förslag till åtgärder för att minska användningen av tvångsmedel anser jag i likhet med många remissinstanser vara alltför långtgående. Men andra förslag är sådana att de bör kunna läggas till grund för lagstiftning efter överarbetning.

Som jag ser det bör betydande förbättringar kunna uppnås genom ändringar av häktningsreglerna framför allt i de fall då det finns risk för fortsatt brottslig verksamhet. Vidare bör vissa ändringar göras i förfarandereglerna för att åstadkomma kortare anhållande- och häktningstider. Det är också angeläget att man prövar något nytt alternativ till häktning som inte innebär frihetsberövande.

För att förhållandena för personal och intagna väsentligt skall kunna förbättras krävs inte bara att den nuvarande trenden i beläggningsutvecklingen bryts utan också att nya häktesplatser kan tas i bruk. En viss byggnadsverksamhet pågår kontinuerligt för att öka de häktades möjligheter till s. k. samsittning, arbete, studier, motion och fritidsverksamhet. F. n. utförs sådana arbeten vid häktena i Borås, Karlstad och Falun.

Måndagen den
28 februari 1983

*Om översyn av
vissa regler om fri-
hetsberövande*

Anf. 30 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för det positiva och utförliga svaret.

Jag vill uttrycka min tillfredsställelse med att justitieministern kommer att föreslå regeringen en särskild utredare för att göra en översyn av bestämmelserna om bl. a. häktning och anhållande. Det är viktigt att denna översyn skall ske i syfte att så långt möjligt begränsa användningen av dessa tvångsmedel, utan att samhällsskyddet försämras eller effektiviteten i brottsutredningen och lagföringen minskar. Det är angeläget att denna översyn bedrivs så skyndsamt som möjligt. Den ökande beläggningen på häktena är, som justitieministern framhållit, oroande. Enligt tillgängliga prognoser förväntas denna utveckling fortsätta under de närmaste åren. Kriminalvårdsstyrelsen har därför med rätta understrukit nödvändigheten av att snabba åtgärder vidtas för att de växande problemen skall kunna klaras.

Beläggningen vid ett flertal häkten har under vissa perioder överstigit antalet platser. Exempel på detta är Kristianstad, där beläggningsprocenten 1981 var 110 %. Överbeläggningen har framför allt drabbat Stockholms- och Skåneområdena. Överbeläggningen har lett till kraftigt ökade kostnader för utredningsarbete och medfört att poliser och advokater har fått sätta till oproportionerligt lång tid för att kunna hålla kontakt med de häktade, som själva givetvis drabbats värst av den rådande situationen.

De alternativ som står till buds är att minska beläggningen eller att skapa fler häktesplatser. I nuvarande situation krävs att båda utvägarna tillgrips, men det viktigaste sättet att förbättra situationen är att minska antalet gripna, anhållna och häktade. Häktningsutredningen lade fram sitt förslag redan 1977. Åtskilliga av utredningens förslag skulle ha kunnat genomföras långt tidigare. Föregående borgerliga regeringar har ett ansvar för denna onödiga tidsförlust.

Den som är misstänkt för brott är i princip berättigad att behandlas som oskyldig till dess fällande dom meddelas.

Häktning innebär ett allvarligt och djupgående ingrepp i den personliga integriteten. Den fysiska och psykiska isoleringen påverkar starkt den som är häktad. Senare tids forskning har visat att effekterna av en häktningsvistelse innefattar psykosomatiska problem, koncentrationssvårigheter och personlighetsmässiga förändringar.

Överbeläggningen i häkten och arrestlokaler har lett till ett hårdnande klimat, som gör frihetsberövandet än mer kännbart.

Möjligheten till häktning eller andra frihetsberövande tvångsmedel måste vara begränsad till situationer där det är nödvändigt att tillgripa frihetsberövande åtgärder med hänsyn till mycket starka allmänna intressen. Det är främst kravet på effektivitet och samhällsskydd under och i lagföringen som skall beaktas.

Jag har i min interpellation pekat på fall där anhållande och häktning kan begränsas eller avskaffas. Anhållande och häktning bör i huvudsak reserveras för grovre brottslighet. Häktning sker i alltför stor utsträckning

vid förment risk för fortsatt brottslig verksamhet. Häktning är som regel inte erforderlig då påföljden kan förväntas bli kriminalvård i frihet. I dessa sammanhang kan nämnas att av de häktade ungefär en fjärdedel döms till villkorlig påföljd.

Reglerna bör bli betydligt mera restriktiva då det gäller att häkta ungdomar.

Det är uppenbart att en alltför låg grad av brottsmisstanke godtas för anhållande. Ca 40 % av de anhållna åtalas inte. Det är inte nödvändigt att, som nuvarande regler ger möjlighet till, anhålla en misstänkt då häktningsskäl saknas. Närmare 10 % anhålls utan att häktningsskäl föreligger.

En bidragande orsak till den nuvarande alltför höga häktningsskälens frekvens är att effektiva och realistiska alternativ till häkte saknas. Häktning kan i ökad utsträckning ersättas med tillsyn och kontroll. För de mest svårkontrollerade fallen bör övervägas att inrätta speciella tillsynshem med särskilda tillsynspersoner.

I sitt svar har justitieministern inte berört tvångsmedlet gripande. Ca 70 000 personer förs varje år till polisen som misstänkta för brott. Av dessa är cirka hälften gripna av polis. Särskilt anmärkningsvärt är att ca 40 % av de gripna blir frigivna, trots att bestämmelsen om gripande förutsätter att anhållandeskäl föreligger. Detta betyder att gripande av allt att döma används i alltför stor utsträckning.

Det är värdefullt att justitieministern poängterar att det bör åstadkommas kortare anhållande- och häktningstider. Det behövs för att vi på ett bättre sätt skall kunna uppfylla internationella konventionskrav. Då det gäller anhållande och häktning är vi med hänsyn till de kännbara verkningar som dessa tvångsmedel har för den enskilde inne på ett område där rättssäkerheten behöver förbättras. Det bör övervägas i den kommande utredningen om offentliga försvarare skall utses på ett tidigare stadium eller så snart en person blivit anhållen.

Även om regeringen avser att föreslå minskning av antalet nämndemän vid vissa mindre brottmål, borde det övervägas om man även vid häktningsförhandlingen inför domstol bör införa ett begränsat lekmannainflytande. Det borde vara möjligt att så snart det statsfinansiella läget medger införa förslagsvis två nämndemän vid sidan av juristdomaren vid häktningsförhandling.

Jag hoppas att direktiven till den särskilda utredaren inte skall bli alltför begränsade, utan att det även skall ges möjlighet till att pröva de här berörda frågorna.

Justitieministern framhåller att en viss byggnadsverksamhet pågår kontinuerligt för att man skall kunna öka de häktades möjligheter till s. k. samsittning och till arbete, studier, motion och fritidsverksamhet. Utöver de byggnadsarbeten som f. n. utförs på enstaka platser behövs förbättringar av befintliga lokaler i åtskilliga andra häkten. Det finns exempelvis häkten där det saknas gemensamhetsavdelning, vilket gör det svårt att skaffa arbete åt de häktade.

För personalen utgör överbeläggningen ett svårt problem från arbetsmiljö-

och arbetsskyddssynpunkt. Det är psykiskt påfrestande för tillsynspersonalen att vistas i överfyllda avdelningar. Problemet förvärras av att oskolad och oerfaren arbetskraft har måst anställas. Dessa frågor måste särskilt uppmärksammas i den kommande utredningen.

Det behövs en bättre insyn vid våra häkten. Den kan åstadkommas genom att instruktionen för övervakningsnämnderna ändras så, att övervakningsnämnd åläggs att, där det finns häkte inom verksamhetsområdet, göra besök vid häktet i syfte att skaffa sig kännedom om förhållandena i häktet samt i övrigt verka i enlighet med vad som gäller för kriminalvårdsanstalt.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag säga att jag är nöjd med justitieministerns svar. Den inställning han gett uttryck för är ett klart framsteg när det gäller att genom fortsatt reformarbete åstadkomma förbättringar på detta viktiga rättsområde.

Anf. 31 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag tänker beröra personalsituationen på allmänna häktet här i Stockholm.

Vi vet att sjukskrivningen bland personalen är mycket hög. Detta har de fackliga organisationerna påpekat för kriminalvårdsstyrelsen.

Vi vet att 59 % av de anställda är under 30 år.

Arbetsförhållandena är många gånger mycket påfrestande, och det leder till svårartade konflikter.

Jag tror inte att det behövs personalförstärkningar, utan att det behövs en övergripande översyn av gällande häktningsbestämmelser. Den överbelastning som nu råder drabbar inte bara de frihetsberövade – den drabbar också personalen mycket hårt.

Herr talman! Vad som verkligen behövs är också en fungerande personalpolitik.

På allmänna häktet här i Stockholm har det flera gånger gjorts påståenden om rasism bland personalen. Jag vet att en person har omplacerats. Dessa frågor är ju av mycket känslig art. Var går gränsen mellan kritiska åsikter i fråga om vår invandrapolitik och rasism? Var gränsen än går måste vi med alla tänkbara medel förhindra invandrarhets och rasism.

Redan i oktober 1980 skrev personalorganisationen till generaldirektör Bo Martinsson för att göra kriminalvårdsstyrelsen uppmärksam på de problem som finns på allmänna häktet. Herr talman! Jag vill citera ur ett brev som Statsanställdas förbund, avdelning 2301, skrev den 22 oktober 1982 till kriminalvårdsstyrelsens personalbyrå:

”Avdelningen tar fullständigt avstånd från rasism och andra ismer som kan vara aktuella i sammanhanget. Vi vill att en omfattande undersökning angående Allmänna häktets personalpolitik genomförs. I dag var det påstådd rasism. I går var det påstådd misshandel.

Vi vill en gång för alla få det genomgånget vad det egentligen är för fel på Allmänna häktet i Stockholm.

Våra medlemmar lider av att det är på det här viset. Kriminalvårdsstyrelsen måste ta sitt ansvar för kriminalvårdsverkets största arbetsplats.”

Efter kontakten med facket är jag övertygad om att ett bättre samråd mellan ledningen och personalorganisationerna måste komma till stånd. Olika typer av agerande utan samråd är alltför vanligt. Vad personalen kräver är arbetsro, en rejäl ledning och en konsekvent personalpolitik. Detta skulle naturligtvis gagna både häktade och anställda.

Slutligen, herr talman, är jag glad över att justitieministern kommer att föreslå regeringen att tillsätta en utredning. Jag hoppas att man snabbt skall komma fram till åtgärder så att det blir lugn och ro vid allmänna häktet i Stockholm.

Anf. 32 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Låt mig inledningsvis säga att jag helt och fullt delar Anita Johanssons bekymmer över de problem som finns på allmänna häktet i Stockholm – problem som beror inte bara på den stora bristen på platser för häktade och anhållna utan också på motsättningar, svårigheter för personalen, svårigheter med samarbetet. Men jag vill gärna till riksdagens protokoll få foga att kriminalvårdsstyrelsen upprepade gånger har diskuterat dessa förhållanden och att man senast i november i fjol beslöt tillsätta en utredning om förhållandena på allmänna häktet i Stockholm. Utredningen, som består av tre representanter för kriminalvårdsverket och tre representanter för de berörda fackliga organisationerna, har nu börjat sitt arbete. Vi hoppas att vi på den vägen skall få bukt med de missförhållanden som med rätta har påtalats.

Anledningen till att jag har begärt ordet, herr talman, är att jag befinner mig i en situation som jag inte har varit med om tidigare. Jag har på senare år vid flerfaldiga tillfällen, både här i kammaren och privat, haft resonemang om häktningsutredningens förslag och om möjligheten att se dem förvandlade till en konkret lagstiftning. Jag har talat med moderaten Håkan Winberg, jag har talat med Carl Axel Petri. Och jag kan byta ut verbet tala mot diskutera, för vi har verkligen diskuterat. Jag vill nu notera att vi i den nya regeringen har fått en justitieminister som har tagit upp dessa frågor utifrån principiella, rättvisemässiga synpunkter. Detta har inte skett tidigare.

Det var ganska typiskt att när vi äntligen fick propositionen 201 vid 1980/81 års riksmöte, lades förslagen fram utan några som helst principiella resonemang. Den ansvarige justitieministern Håkan Winberg konstaterade att om man genomförde utredningens förslag, skulle det innebära att intresset av samhällsskydd och effektivitet i lagföringen i alltför hög grad skulle sättas åt sidan. Och detta skriver en justitieminister som har tagit del av de remisser som avgavs till fängelsestraffkommitténs betänkande. Man var visserligen – som även Ove Rainer tydligen är, här i dag, kanske med viss rätt – litet osäker i fråga om tillvägagångssättet. Åsikterna var i varje fall motstridiga. Man höll med om att det av utredningen redovisade materialet ger belägg för att de straffprocessuella tvångsmedlen i tillämpningen används på ett sätt som inte motiveras med hänsyn till samhällsskyddet och kravet på effektivitet i lagföringen.

Måndagen den
28 februari 1983

*Om översyn av
vissa regler om fri-
hetsberövande*

Utredningens förslag, som medför en begränsning av tvångsmedlen när det gäller den mindre allmänna kriminaliteten men – och detta vill jag stryka under – inte innebär minskade möjligheter att använda tvångsmedel vid den allmänna brottsligheten, har accepterats och godtagits av de motstående intressen som utredningen givit uttryck för, av de flesta tunga remissinstanserna, riksåklagaren, hovrätten över Skåne och Blekinge, socialstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet, Sveriges advokatsamfund, LO och TCO.

Trots detta lade den borgerliga regeringen fram ett förslag utan några som helst principella motiveringar och dessutom ett förslag som saknar stöd både i utredningsmaterialet och hos remissopinionen. Det var ett förslag som vi från socialdemokratiskt håll i justitiekottet ansåg att vi inte kunde acceptera. Vi väckte en stor och genomarbetad motion, där vi helt enkelt yrkade avslag på hela propositionen. Vi visste att den skulle avslås, med en rösts övervikt från den borgerliga sidan här i kammaren, men vi uttryckte ändå en förhoppning att riksdagen hos regeringen skulle begära ett förslag till ändringar i gällande lagstiftning i syfte att begränsa användningen av frihetsberövanden i straffprocessen och att detta förslag snarast skulle föreläggas riksdagen.

Nu har vi fått löfte om detta av justitieministern, och det är vi mycket glada för, liksom för den principiella motivering som ligger bakom beslutet att tillsätta en särskild utredningsman.

Jag kan också tillfoga, vilket vi också tryckte mycket hårt på i den socialdemokratiska reservationen till justitiekottets betänkande 1981/82:13, att de förslag som lades fram och som antogs av riksdagen inte på något sätt innebär de reella och verklighetsnära alternativ som ändå finns till anhållande och häktning. Just dessa praktiska, reella alternativ måste fram.

F. ö. vill jag bara trycka på det som Hans Göran Franck nämnde om gripande. Man får icke glömma bort att reglerna för gripande måste ses över. I varje fall måste detta tillvägagångssätt bringas i närmare samklang med lagstiftarnas ursprungliga mening, eller också måste det på något sätt formuleras klarare och skarpere i lagstiftningen.

Häktning, anhållande och gripande är tre lika viktiga ingripanden att se över.

Till sist skulle jag bara vilja tillfoga en sak till det som justitieministern sade om att vissa åtgärder som utredningen föreslog var alltför långtgående. Vi diskuterade det ingående i den socialdemokratiska utskottsgruppen medan vi formulerade vår motion, som alltså också baserade sig på utredningens ståndpunktstaganden.

Vi fann att vi icke i detalj kunde föra fram utredningskraven; även vi begärde överarbetning och förslag. Vi gjorde det av det skälet – och jag tror att man måste anlägga den synpunkten på den här frågan – att man började skriva direktiven för häktningens utredning redan i slutet av år 1973. År 1974 började utredningen sitt arbete. Såvitt man kan bedöma var förhållandena då – i varje fall ytligt sett – något lugnare än de är i dag. Det var också andra

bedömningar som låg till grund för att vi 1973 fick lagen om behandling och vård inom kriminalvårdsanstalterna.

Det är möjligt att förhållandena då inte var andra än de är i dag, men vi kände i varje fall inte till dem. Varken polis eller åklagare hade då samma resurser som i dag. Därför måste man i det historiska perspektivet säga att de direktiv som skrevs och de förslag som lades fram av den ursprungliga häktningsutredningen baserades på förhållanden som rådde för tio elva år sedan och inte på de förhållanden som råder i dag.

Lika väl som det här i kammaren har röstats igenom rätt många ändringar i lagen om vård och behandling inom kriminalvårdsanstalt tror jag att man måste se över häktningsutredningens förslag och ställa dem i relation till verkligheten i dag. Men i huvudsak bör de kunna genomföras, och jag tror att vi äntligen kan gripa oss an med de problem som under alla dessa år har varit svåra och besvärande.

Man får inte betrakta gripande, häktning och anhållande som ett självständigt tvångsmedel. Det måste alltid sättas i förhållande till principerna om den mänskliga integriteten. Jag vill betona att när de här förslagen genomförs – även jag hoppas att det kommer att ske snart – kommer det icke att minska våra möjligheter att ingripa mot den verkligt stora och grova brottsligheten. Däremot kommer vi att väsentligt kunna mildra för andra, och jag hoppas att vi kan skapa verkliga alternativ till den häktes- och anhållansvistelse på häkten som vi har i dag.

Anf. 33 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! När det gäller kraven på snabba resultat av den här utredningen kan jag från början klargöra, att enligt direktiven, som förhoppningsvis kommer att kunna antas av regeringen på regeringssammanträdet på torsdag, skall den här utredningen vara klar och lägga fram sina förslag senast den 1 april nästa år. Det är en tidsbegränsning som jag anser vara nödvändig, eftersom det här är angelägna åtgärder som måste vidtas.

Jag kan förkorta debatten genom att säga att jag på många väsentliga punkter ansluter mig till vad både Hans Göran Franck, Anita Johansson och Lisa Mattson har sagt.

När det gäller allmänna häktet i Stockholm är det med tillfredsställelse jag konstaterat att kriminalvårdsstyrelsen tar itu med de helt oeffterättliga förhållanden som råder på allmänna häktet i Stockholm.

Jag vill bara säga ett par saker med anledning av vad Hans Göran Franck och även Lisa Mattson var inne på. Jag tror att vi i första hand har ett intresse av att skydda oss mot brott av allvarigare slag, och den bedömningen bör ligga till grund även när vi skall se på vilka häktningsgrunder som vi skall ha. Det kan inte vara motiverat att tillgripa ett så ingripande tvångsmedel som häktning i de fall då brottsligheten är av mindre allvarlig art. Vi kan konstatera att den i dag används i alltför stor utsträckning vid brott av mindre allvarlig art. En sådan tillämpning av häktningsgrunden är enligt min mening inte förenlig med de principer som ligger till grund för vår nuvarande

*Om översyn av
vissa regler om fri-
hetsberövande*

kriminalpolitik. Därför bör man i första hand ta upp frågan om recidivriskerna som häktningsgrund. Jag menar att den andra häktningsgrunden, häktning på grund av flyktrisk eller kollusionsfara, måste utredningen också se på. Där räknar jag med att man skall komma fram till förslag som begränsar användning av häktning även på de grunderna.

När det sedan gäller frågan om alternativ till häktning har det riktats väldigt stark kritik under remissbehandlingen mot utredningens förslag om att inrätta särskilda hem för mera svårkontrollerade fall. På den punkten vill jag klargöra från början att jag delar den uppfattning som har kommit fram ganska samstämmigt under remissbehandlingen. Jag menar att både principella och ekonomiska skäl talar mot en sådan ordning, alltså särskilda hem för svårkontrollerade fall. Därför är det inte meningen att utredningen skall ta upp den frågan. I övrigt skall frågan om alternativ till häktning utredas helt förutsättningslöst.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för *Ulla Ekelund*, som var sjukskriven under tiden den 25 februari–den 28 mars.

Erforderlig ledighet beviljades.

Talmannen anmälde att *Karl Erik Olsson* (c) fr. o. m. den 28 februari skulle tjänstgöra som ersättare för *Ulla Ekelund*.

7 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1982/83:95 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:691) om skatt på vissa kassetband

1982/83:99 Ändring i lagen (1957:262) om allmän energiskatt

1982/83:104 Ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall, m. m.

1982/83:107 Ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

1982/83:111 Viss följdlagstiftning till hälsoskyddslagen

1982/83:112 Förslag till lag om förbud under viss tid mot nybyggnad av djurstallar för nötkreatur, svin och fjäderfä

8 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1982/83:2212 av *Lars Ernestam* och *Helge Hagberg*

1982/83:2213 av *Stig Gustafsson* och *Hans Göran Franck*

Ändring i brottsbalken m. m. (villkorlig frigivning och kriminalvård i frihet m. m.) (prop. 1982/83:85)

9 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1982/83:19 Riktlinjer för säkerhet och beredskap i riksdagen (förs. 1982/83:10)

Finansutskottets betänkanden

1982/83:26 Besparingsåtgärder i statsförvaltningen (förs. 1982/83:8)

1982/83:30 Riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen m. m. (prop. 1982/83:100 delvis)

Skatteutskottets betänkanden

1982/83:18 Utvidgad uppgiftsskyldighet vid vissa utlandsbetalningar m. m. (prop. 1982/83:73)

1982/83:19 Gränsskyddet för vissa fiskvaror (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:23 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Italien (prop. 1982/83:81)

Justitieutskottets betänkanden

1982/83:14 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde (prop. 1982/83:101 delvis)

1982/83:15 Taxeringsfunktionärers straffrättsliga ansvar

1982/83:16 Anslag till justitiekanslern m. m. (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:17 Anslag till Svensk författningssamling m. m. (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:18 Översyn av lagen om TV-övervakning

10 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

*den 18 februari***1982/83:74** av *Anders Björck* (m) till justitieministern om lagrådsgranskningen:

Riksdagens konstitutionsutskott konstaterade 1979 i sitt dechargebetänkande (KU 1978/79:30) att det blivit vanligt förekommande att lagrådsgranskningen påbörjats innan lagrådsremissen slutligt fastställts. Det noterades att det inträffat att den preliminära granskningen avslutats innan förslaget fått sitt slutgiltiga innehåll.

Konstitutionsutskottet anförde bl. a.:

”I granskningspromemorian ges exempel på det av lagrådsutredningen beskrivna tillvägagångssättet. Utskottet har förståelse för att detta kan ha vissa praktiska fördelar och ser heller inget hinder i att lagrådsföredragningen påbörjas innan lagrådsremissen hunnit tryckas. Det ligger också i sakens

natur, att man i detta skede kan göra formella ändringar, som i och för sig inte kräver några särskilda kommentarer från lagrådets sida. Däremot bör det enligt utskottets mening inte komma i fråga att väsentliga ändringar görs på detta sätt. Lagrådet är enligt regeringsformen ett i förhållande till regeringen självständigt granskningsorgan. Avsikten är således inte, att det skall tas i anspråk för uppgifter som bör fullgöras på beredningsstadiet i departementet. Vidare är det enligt utskottets mening viktigt både för riksdagens och allmänhetens kontroll av regeringsarbetet, att lagrådets yttrande ger en riktig bild av vad som förekommit. För ärendets allsidiga belysning är det heller inte utan intresse för riksdagen att få del av de överväganden som låg till grund för regeringens ursprungliga förslag.”

Den ordning som konstitutionsutskottet kritiserade är enligt regeringsrådet Åke Paulsson, ledamot av lagrådet, numera regel snarare än undantag (Svenska Dagbladet den 16 februari 1983). Ett skäl till detta är att lagstiftningsarbetet numera bedrivs under stark tidspress.

Detta innebär bl. a. att riksdagen inte har att ta ställning till ett förslag som är utformat av den regering som formellt sänt förslaget till riksdagen. Lagrådet deltar i utformningen av en lag som den sedan skall granska. Vad som är lagrådets uppfattning och vad regeringen står för blir då oklart.

Genom att lagrådet dessutom arbetar med utkast till lagförslag som icke är offentliga handlingar minskas insynen i lagstiftningsarbetet allvarligt. Regeringens ursprungliga förslag kommer inte ut till allmänheten. Den produkt som blir offentlig är lagrådets version av lagförslaget.

Den ordning som under senare år uppenbarligen blivit praxis är otillfredsställande ur såväl konstitutionell synpunkt som insynssynpunkt. En sammanblandning av lagrådets granskningsuppgifter och regeringens propositionsarbete vad gäller lagförslag kan icke accepteras.

Mot bakgrund av det inträffade är det naturligt att fråga sig varför icke lagrådets ledamöter, höga jurister, har reagerat mot utvecklingen. Just hos denna kategori borde det vara självklart att hålla rågången klar mellan lagrådets granskning och regeringens beredningsarbete av lagstiftningsförslag. Att utvecklingen fått fortgå utan reaktion ger anledning till oro.

Det som hänt ger anledning till följande frågor till justitieministern:

1. Anser justitieministern att den utveckling som ägt rum vad gäller sammanblandning av lagrådsgranskning och regeringens beredningsarbete av lagstiftningspropositioner är acceptabel?

2. Om så icke är fallet, vilka åtgärder avser justitieministern vidta för att få en tillfredsställande ordning till stånd?

1982/83:75 av Maj Kempe (vpk) till arbetsmarknadsministern om kvinnornas situation på arbetsmarknaden:

Kravet på alla människors rätt till arbete gällde under lång tid enbart männen. Kvinnans huvuduppgift var det arbete hon utförde i hemmet, och ett eventuellt förvärsarbete fick därför anpassas till detta. Men i takt med en utveckling som innebar att kvinnorna i ökad utsträckning krävde rätten till

utbildning och till arbete, samtidigt som samhället var i behov av deras arbetsinsatser, förändrades även synen på kvinnorollen. I dag är det naturligt att kvinnor arbetar utanför hemmet. Men att mäns och kvinnors lika rätt till arbete fortfarande inte anses vara en självklarhet framgår tyvärr med önskvärd tydlighet när de ekonomiska konjunkturerna sviktar, när samhälls-ekonomi inte fungerar och arbetslöshet och utslagning blir följden.

Alla människor som blir arbetslösa drabbas hårt, men alla tillgängliga fakta visar att arbetslösheten drabbar kvinnor i högre grad än män. När det gäller de arbetslösa ungdomarna så visar det sig att även bland dem är det svårare för de unga flickorna att få arbete. Samtidigt, men som av en ren tillfällighet, börjar det "gamla" kvinnoidealet att återta sin plats inom massmedievärlden. På nytt börjar kvinnan för vilken huvuduppgiften utgörs av att vara maka och mor och som, till skillnad från andra, på heltid tar hand om hem och barn att framställas som det kvinnliga idealet. Allt det här visar att den ekonomiska krisen med åtföljande arbetslöshet utgör ett hot mot de framsteg i jämlikhetssträvandena som kvinnors ökade möjligheter till förvärsarbete inneburit.

För att stoppa den här utvecklingen måste samhället förhindra att fler kvinnor slås ut ur arbetslivet. Det innebär bl. a. att vidta åtgärder för att trygga jobben inom industrin för kvinnorna.

Eiser Strump AB i Borås hotas av nedläggning och de anställda av arbetslöshet. För några år sedan förde Eisersömmerskorna i Sollefteå en bitter kamp för att få behålla sina jobb. I dag förs den kampen av kvinnorna i Borås. I båda fallen visste och vet kvinnorna att nedläggning är detsamma som arbetslöshet för det stora flertalet. När det gäller Sjuhäradsbygden så är man där hårt uppknuten till tekoindustrin, och utslagningen är redan hård. Vad de anställda på Eiser Strump AB går för framtid till mötes vid en nedläggning är inte så svårt att räkna ut.

Jag vill mot denna bakgrund fråga arbetsmarknadsministern:

1. Hur ser regeringen på kvinnornas situation på arbetsmarknaden?
2. Vilka åtgärder planeras från regeringens sida för att motverka en ökande arbetslöshet för kvinnor?

1982/83:76 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till arbetsmarknadsministern om arbetslösheten i Kopparbergs län:

Enligt januarimätningen är 7 410 arbetslösa i Kopparbergs län, därav 2 418 ungdomar, vilket motsvarar 33 % av de arbetslösa. Vid samma tidpunkt är 6 937 föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Därmed är över 14 000 utan ett ordinarie arbete, vilket motsvarar ca 8 % av arbetskraften.

Läget på Dalarnas arbetsmarknad är katastrofalt. Flyttlasspolitik och förtidspensionering kan aldrig accepteras som lösningar på sysselsättningsproblemen. Byggnads- och industriinvesteringarna har under en rad år minskat kraftigt. Traditionellt stabila arbetargrupper tvingas ut i arbetslöshet. Ungdomarna får aldrig en chans i arbetslivet, och kvinnorna trängs tillbaka.

F. n. är det bara skogsbruk, sågverk, viss verkstadsindustri och turism som kan visa på några plustecken i sysselsättningsutvecklingen. Men även dessa områden har en oroande tendens.

Det duger inte med krisgrupper och samförståndslösningar för dem som ruinerat Dalarna på sysselsättning. Storfinansens som fått härja fritt bryr sig inte om länet; dess hemland är kassakistan.

Det är kapitalismens kortsiktiga vinstbegär som är orsaken till misshushållningen med länets gruv-, stål- och skogsnäring. Samma intressen drar vinsterna ur råvaror, energitillgångar och verkstadsindustri. En politik som leder till ett överförande av Wallenbergimperiet och övriga storindustrier samt banker i samhällets och löntagarnas ägo är den enda garantin för en framtida positiv utveckling av Dalarna.

Det behövs en politik som planerat och målmedvetet bygger upp nya industrijobb och som skapar jobb inom samhällsnyttiga områden som vård, omsorg och service. Denna sysselsättningspolitik måste kombineras med en arbetstidsförkortning för att nå målet, arbete åt alla.

Dessa tre åtgärder borde hela arbetarrörelsen omfatta. Tyvärr pekar regeringspolitiken på att Dalarna får förlita sig på AMS-sysselsättning. Det är i längden en nederlagspolitik.

Kapitalismens kris och sex borgerliga regeringsår har varit förödande för Dalarna. Kommer kapitalismens kris, med socialdemokraterna vid regeringsrodret, att innebära någon förändring i sysselsättning och utveckling? En förändring i utvecklingen kräver en ny och annorlunda fördelning av resurserna i samhället och ett klargörande av vem som har makten att fördela dem.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

1. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att minska den akuta arbetslösheten i Kopparbergs län?
2. Vilka åtgärder på längre sikt ämnar regeringen vidta för att Kopparbergs län skall få full sysselsättning?

1982/83:77 av *Björn Samuelson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om arbetslösheten i Värmlands län:

Värmland är jämte Norrbotten det hårdast drabbade länet i Sverige när det gäller arbetslöshet. Den relativa arbetslösheten i Värmland uppgår i dag till 6,9 % eller 9 820 öppet arbetslösa. Läger man därtill de människor som går på AMU, AMI, har lönebidrag, beredskapsarbete eller jobbar inom Samhällsföretag når vi siffran 16 816.

Denna kortfattade beskrivning av den katastrofala arbetslösheten i Värmland manar till eftertanke och initiativ till åtgärder för att bryta den nuvarande utvecklingen. Regeringen måste vidta kraftfulla åtgärder, kortsiktiga och långsiktiga, för att möjliggöra för oss värmlänningar att finna vår rätt till försörjning och att leva i vårt län.

Det finns en rad möjligheter att ge jobb på kort och lång sikt i Värmland. Låt mig ge några exempel:

I en förteckning över 15 byggnadsobjekt redovisar Värmlands läns landsting till länsarbetsnämnden 14 objekt som kan igångsättas med högst 4 månaders varsel.

En satsning på och beställning av svenska pappersmaskiner skulle trygga jobben på KMW i Karlstad.

En satsning på vindkraftverk ger jobb på KAMEWA i Kristinehamn.

En utvinning och anrikning av kyanit ger Nordvärmland nya jobb.

En samhällssatsning för tillverkning av jordbrukstraktorer och jordbruksredskap i Arvika och Filipstad höjer Sveriges självförsörjningsgrad från noll och skulle ge många nya jobb. Fler exempel kan ges.

Jag vill mot denna bakgrund fråga arbetsmarknadsministern:

1. Vilka kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder är att vänta för Värmland?

2. Hur många nya arbetstillfällen ger dessa?

3. Vilka långsiktiga åtgärder kan vi förvänta oss från regeringen för att skapa nya jobb i Värmland?

1982/83:78 av *Paul Lestander* (vpk) till arbetsmarknadsministern om arbetslösheten i Norrbottens län:

Arbetslösheten i Norrbottens län är mycket stor. Vid senaste mätningen fanns i länet 11 485 arbetslösa. Det innebär en arbetslöshet på nära 10 %. I rapporten Skogen och skogsindustrin i Norrbottens län ges en utförlig analys av hur en framtidsinriktad skogspolitik för Norrbotten borde utformas. Rapporten sammanfattar på s. 105 sysselsättningseffekterna av det basprogram som föreslås och av de "byggklossar" som tillförs. Enligt rapportens beräkningar kan drygt 2 900 nya jobb skapas enbart inom skogs- och träsektorn i Norrbotten.

I en partimotion om en strategi för malmfälten och LKAB har vpk lagt fram flera konkreta förslag till industriprojekt. Här kan nämnas handelsgödseltillverkning, järnsvampverk, apatitverk, avfosforisering av järnmalm och tillvaratagande av sällsynta jordartsmetaller. Vi kan också nämna tonträttillverkning och energiskogsodling.

På handelspolitikens område föreslår vpk bildandet av ett handels- och bytesbolag med inriktning på Östeuropamarknaderna. Ett sådant bolag kan få en avgörande betydelse framför allt för LKAB.

Piteå kommun har målmedvetet arbetat för att ett aluminiumsmältverk skall byggas i kommunen.

Det finns alltså en rad förslag på viktiga områden där kraftfulla statliga ingripanden kan ge både varaktiga jobb och samhälleligt nödvändig produktion.

Mot bakgrund av det anförda vill jag till industriministern ställa följande frågor:

1. Kommer regeringen att av arbetsmarknadsskäl aktualisera något eller några av nämnda industriprojekt?

2. Vilka initiativ kan man vänta sig med anledning av rapporten om skogen och skogsindustrin i Norrbotten?

3. Hur länge är regeringen beredd att acceptera en 10-procentig arbetslöshet i Norrbotten?

1982/83:79 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till arbetsmarknadsministern om sex timmars arbetsdag:

De arbetandes del av produktionsresultatet och jämlikhetsaspekten är de motiv som varit dominerande för en arbetstidsförkortning. För arbetarrörelsen har begränsningen av arbetstiden varit ett av de främsta medlen för att teknikens landvinningar skall komma de arbetande till del. För jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetsliv och samhälle är en kortare arbetsdag en nödvändighet.

En arbetstidsförkortning är ett medel för att fördjupa demokratin och stärka människors möjligheter till ett aktivt samhällsarbete. Det handlar om mer tid för omvårdnad av våra barn och äldre, och det handlar om bättre arbetsförhållanden och en minskad utslagning.

Till dessa motiv tränger sig sysselsättningsargumentet fram allt starkare genom datateknikens utveckling och inverkan på sysselsättningen. En arbetstidsförkortning är ingen lösning på arbetslösheten, *men* är en del i en offensiv sysselsättningspolitik, där huvudmomenten är en planerad industriutveckling och satsning på samhällsnyttig verksamhet.

Utifrån alla dessa motiv är en förkortad arbetstid till sex timmar om dagen under fem dagar i veckan en angelägen och tvingande nödvändighet. Arbetstidsförkortningen måste utgå från att inkomsterna inte minskar. En omfördelning av samhällets resurser är nödvändig.

Utifrån det allvarliga sysselsättningsläget och datateknikens effekter har löntagarfondernas initiativtagare – Rudolf Meidner – pläderat för en kortare arbetstid. Fler har följt i hans spår. Det är en något yrvaken debatt, eftersom vpk pekat på dessa problem ända sedan mitten på 1970-talet.

Regeringen skall nu enligt egen utsago ge debatten om arbetstiderna ny fart. DELFA – delegationen för arbetstidsfrågor – har fått nya direktiv.

DELFA har fått ett uppdrag med förbehåll:

– Något förslag om en arbetstidsförkortning skall DELFA inte lägga fram.

– En arbetstidsförkortning avsågas på förhand som ekonomiskt omöjlig.

– Problemet med datateknikens utveckling och sysselsättningen skjuts i bakgrunden.

– DELFA skall "bara" belysa problemen med deltid samt familje- och förtidspensionsproblemen, inte komma med slutsatser och förslag.

I ett läge där sociala och fördelningspolitiska skäl liksom jämlikhets- och sysselsättningsskäl talar för en nedtrappning av arbetstiden till sex timmar per dag utreds inte detta alternativ. Dessutom kommer DELFA inte att på allvar pröva effekterna av den nya arbetstidslagens utökade möjligheter till övertid. Detta är aktuellt inte minst i den nuvarande avtalsrörelsen, där

arbetsköparna vill utöka övertiden genom avtalsöverenskommelser. En begränsning av övertid borde vara en första åtgärd för att förkorta arbetstiden.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

1. Är regeringen beredd att utreda en arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag?
2. Är regeringen beredd att vidta åtgärder, så att möjligheterna till övertid begränsas?

1982/83:80 av *Karin Nordlander* (vpk) till statsrådet Gertrud Sigurdson om kostinformation m. m.:

Stora medborgargrupper i vårt samhälle har genom upprepade reallönesänkningar och försvagad ekonomi tvingats sänka sin levnadsstandard. Genom att hushållskassan för många hushåll har krympt, har det även blivit nödvändigt att minska inköpen av livsförnödenheter. Detta har i sin tur påverkat försäljningen inom livsmedelshandeln, på vissa varusortiment upp mot 10 %.

För att ändå behålla vinstmarginalerna, trots en minskad försäljning, använder sig livsmedelsindustrin av olika metoder för att minska kostnaden i produktionen. Ett sätt är att förändra innehållet i tillverkade livsmedel. Äkta råvaror minskar i förhållande till ersättningsmedel av olika slag. Innehållsbeteckningarna på livsmedelssortimentet blir allt obegripligare för vanliga konsumenter. Att livsmedelsindustrin i allt större omfattning behärskas av stora företag och multinationella bolag, försvårar för konsumenterna att göra ekonomiska och kvalitetsmässiga bedömningar vid livsmedelsinköp.

Samtidigt får vi allt starkare bevis för att det finns klara samband mellan felaktiga kostvanor och förekomsten av vissa sjukdomar. Den dagliga kosten har en central betydelse ur hälsosynpunkt.

Socialstyrelsen är den myndighet som har att bevaka vår hälsa och informera om förekommande hälsorisker. Det finns också ett informationsmaterial utarbetat av socialstyrelsen på detta område: skriften *Kost och motion, hälsofakta*, som kom 1975 och som reviderades 1978.

Förändringen inom hela livsmedelshanteringen, som kort har beskrivits i interpellationen, har skapat inköpsproblem hos konsumenterna. Det är viktigt att de får en fortlöpande information om bl. a. hälsorisker och kvalitetsfakta, detta särskilt som de också har att ta hänsyn till den ekonomiska verklighet som många hushåll befinner sig i.

Produktionen, förädlingen och distributionen av en så livsavgörande vara som mat får inte underordnas det enskilda vinstintresset. Fullständig avskildhet från näringslivets olika företagsgrupper är förutsättningen för de objektiva bedömningar som är nödvändiga i de kontroversiella näringsfrågor som i dag står under debatt.

Jag vill mot denna bakgrund fråga statsrådet Sigurdson:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att konsumenterna skall få en allsidig och objektiv kostinformation?

1982/83:81 av *Inga Lantz* (vpk) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om smärtlindring vid förlossning:

För tolv år sedan fattade riksdagen beslutet att alla kvinnor som så önskade skulle få kvalificerad smärtlindring vid förlossning. Riksdagens beslut har inte förverkligats. Fortfarande får bara knappt 20 % av kvinnorna effektiv smärtlindring under värkarbetet trots att 50–85 % skulle behöva få det. Det är hög tid att riksdagens beslut blir effektuerat och att riksdagens löfte till kvinnorna infrias.

Sedan 1977 har socialstyrelsen följt utvecklingen på området, bl. a. i form av lägesrapporter, skrivelser och enkäter. En expertgrupp tillsattes våren 1978 för en omarbetning av cirkuläret nr 69 från 1969. Denna grupp skulle utarbeta en handbok för läkare och annan sjukvårdspersonal med information om aktuella smärtlindringsmetoder och tillämpningen av dessa. Avsikten med detta arbete var att man genom att senare skicka ut handboken skulle stimulera till utbyggnad av smärtlindringen på de platser där den är dåligt utbyggd.

Expertgruppen avslutade sitt arbete i juni 1979, då det sista sammanträdet hölls. Sedan dess har inget hänt med handboken, som fått beteckningen Förlossningsförberedelse och smärtlindring vid förlossning.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Sigurdsen:

1. Vad ämnar regeringen göra för att förverkliga riksdagens beslut om att tillförsäkra alla kvinnor rätten till en effektiv smärtlindring vid förlossning?
2. Vilka initiativ tänker statsrådet ta för att den i interpellationen nämnda handboken skall distribueras till berörd sjukvårdspersonal?

den 25 februari

1982/83:82 av *Maj Britt Theorin* (s) till utbildningsministern om fredsfostran i utbildningen:

Vårt samhälle präglas på många sätt av våld. Detta är inget nytt konstaterande men ändå ett djupt bekymmersamt faktum.

Massmedierna rapporterar om våldsytttringar som drabbar enskilda och grupper, ja, t. o. m. nationer. I nyhetsrapporteringen är krig och väpnade konflikter ett stående inslag i så hög grad att de för en uppväxande generation lätt måste te sig som oundvikliga och kanske t. o. m. legitima sätt att lösa konflikter.

Denna nära till hands liggande slutsats förstärks av att våldsglorifierande leksaker fortfarande erbjuds i affärerna trots självsaneringen i mitten av 1970-talet. Serietidningar, TV och video fyller också barnens vardag med våld, krig och skräck.

Denna ständiga ström av intryck av våld – som verklighet och fiktion – skapar ett mönster, där våld lätt blir en naturlig del av personligheten. Detta leder i sin tur till att det blir svårare att bygga ett samhälle som karakteriseras

av hänsyn och gemenskap och där konflikter konsekvent löses utan tillgripande av våld.

Allt fler människor – inte minst inom folkrörelserna – frågar sig i dag hur samhället skall kunna motverka dessa destruktiva krafter. För många framstår samhällets hittillsvarande positiva insatser som helt otillräckliga, och de kräver därför även mer restriktiva åtgärder från statsmakterna.

Sedan gammalt finns en filmcensur, som med sina begränsningar dock torde ha haft en positiv inverkan på filmutbudets karaktär och framför allt hämmat exponeringen av det allra grövsta våldet. Riksdagen har också genom sina beslut beträffande videovåldet markerat sin samstämmighet med dem som påpekat behovet av ingripanden på detta område.

På ett område har riksdagen vidare uttryckligen framhållit behovet av positiva åtgärder, nämligen i fråga om skolan. I läroplanen för grundskolan finns numera fredsfostran medtagen.

Skolöverstyrelsen har tagit fram ett material kring fredsfostran som i första hand vänder sig till lärarna i samhällsorienterande ämnen i gymnasieskolan. Därmed sägs bl. a. att det inte räcker med att meddela fakta om krig och fred – skolan måste också ta ett ansvar för att fostra eleverna till människor som i sitt dagliga liv kan lösa konflikter och därmed i någon mån och på sikt bidra till en avspänning i världen.

Vid den stora fredsdemonstrationen den 22 oktober 1982, som 6 000 gymnasieelever genomförde i Stockholm, krävdes bl. a. att kunskaper i freds- och konfliktlösningar borde ingå i undervisningen.

På många håll finns nu stora förhoppningar om att skolans fredsfostran skall kunna bidra till ett bättre samhälle – nationellt och internationellt.

Men också för de yngre barnen i förskolan finns behov av arbete med fredsfostran. Ett motsvarande uppdrag om fredsfostran som grundskolan fått i läroplanen vore väsentligt, särskilt med tanke på förskolebarnens stora receptivitet.

En adekvat utbildning och vidareutbildning i fredsfostran för personal i förskolan och grundskolan är särskilt väsentlig.

Med hänvisning till vad jag här anfört vill jag ställa följande frågor till utbildningsministern:

1. Delar utbildningsministern uppfattningen att fredsfostran i skola och förskola är en viktig väg att möta våldsindoktrineringen i samhället och positivt träna för att lösa konflikter? Vilka övergripande slutsatser drar statsrådet i så fall av detta?

2. Vilka åtgärder är utbildningsministern beredd att vidta för att i utbildningen och vidareutbildningen av personal för förskolan och grundskolan inrymma även kunskap i fredsfostran?

3. Vilka åtgärder planerar regeringen vidta för att fredsfostran uttryckligen skall bli en del av förskolans arbetsuppgifter?

11 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 18 februari

1982/83:287 av *Rune Ångström* (fp) till försvarsministern om tillsättning av ordförande i utredningen om förmåner m. m. vid frivillig försvarsverksamhet:

Den 8 juli 1982 tillsattes en utredning om förmåner m. m. vid frivillig försvarsverksamhet.

Denna utredning har ännu inte börjat arbeta. Enligt ett brev den 14 februari 1983 från den utsedde sekreteraren till kommittén beror detta på att frågan om kommittéordförande ännu inte är löst.

Har försvarsministern för avsikt att ta ett krafttag så att frågan om kommittéordförande i nämnda utredning blir löst?

1982/83:288 av *Kerstin Anér* (fp) till socialministern om en ny konvention rörande barns rättigheter:

I en arbetsgrupp under FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna pågår nu ett arbete med en ny konvention om barnens rättigheter. Det är angeläget att detta arbete kan följas och diskuteras av en bred allmänhet. Regeringen bör stimulera till en sådan diskussion.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att till socialministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att stimulera till en bred diskussion om arbetet med en ny konvention om barnens rättigheter?

1982/83:289 av *Anita Johansson* (s) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om etableringen av privata akutmottagningar:

Etablering av privata akutmottagningar i storstäderna är en oroande företeelse. Landstingen har det övergripande ansvaret för hälso- och sjukvårdspolitiken. Fritidspraktikerna, som ofta är avlönade av landstingen och arbetar på sin lediga tid, bidrar till en allvarlig splittring av de tillgängliga vårdresurserna.

Med anledning härav vill jag ställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att vidta någon åtgärd när det gäller dessa etableringar av privata akutmottagningar?

1982/83:290 av *Ing-Marie Hansson* (s) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om yrkesbenämningen för de utbildade på den nya hälso- och sjukvårdslinjen:

Statsrådet har lovat att frågan om behörigheten och yrkesbenämningen för de utbildade på den nya hälso- och sjukvårdslinjen skall klarläggas innan de

första eleverna är klara med sin utbildning.

De som berörs är i första hand studerande på varianten operationssjukvård i Gävle, 80 p. De slutar sin utbildning i månadsskiftet maj-juni 1983.

Oron och osäkerheten bland de studerande om vilken benämning deras yrke kommer att få inverkar på studiesituationen. Andelen sökande vid senaste intagningen har minskat avsevärt. Ett av skälen är säkerligen den uppkomna situationen. Det brådskar verkligen med ett besked i frågan, som blir alltmer pinsam.

Med anledning av den uppkomna situationen vill jag fråga statsrådet:

Vidhåller statsrådet att besked kommer att ges i god tid innan de studerande avslutar sin utbildning?

den 21 februari

1982/83:291 av *Gullan Lindblad* (m) till statsrådet Gertrud Sigurdson om tillsynen över personal inom omsorgsvården:

I januari 1980 infördes en ny lag som gäller tillsynen över hälso- och sjukvårdspersonal. Den innebär att omsorgsvårdens personal står utanför socialstyrelsens tillsyn och ej kan bli föremål för disciplinära åtgärder genom stöd av denna lag.

Socialstyrelsen har nu i en skrivelse till regeringen begärt en ändring av den s. k. tillsynslagen.

Det bör finnas en särskild anledning att slå vakt om rättssäkerheten för en grupp människor i samhället, som har svårt att själv föra sin talan. Därför bör även omsorgsvårdens personal stå under socialstyrelsens tillsyn. Inte minst de upprörande fall av sexuella övergrepp mot gravt utvecklingsstörda som förekommit pockar på en ändring av lagen.

Avser statsrådet att vidtaga åtgärder för att lagen om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonal ändras så att även omsorgsvårdens personal kommer att stå under socialstyrelsens tillsyn?

1982/83:292 av *Bengt Wittbom* (m) till industriministern om lägre begynnelselöner för ungdomar:

De höga ingångslönerna för ungdomar har sedan början av 1960-talet varit en starkt bidragande orsak till den trendmässigt växande ungdomsarbetslösheten. 10 000-tals ungdomar har ställts utanför den reguljära arbetsmarknaden oavsett hög- eller lågkonjunkturer. För att underlätta ungdomarnas situation på arbetsmarknaden har moderata samlingspartiet till årets riksmöte lagt fram förslag om införande av ett lärlingssystem i Sverige som effektivt angriper problemet med de alltför höga ingångslönerna. Förslaget har avvisats av den socialistiska majoriteten i riksdagen.

Industriminister Thage Peterson har nu i motsats till socialdemokraterna i riksdagen i ett uttalande givit till känna att han anser det vara värt att pröva lägre ingångslöner för ungdomar. Uttalandet är förvånande mot bakgrund av att såväl socialdemokraterna i riksdagen som arbetsmarknadsministern vid

otaliga tillfällen avvisat liknande förslag från moderata samlingspartiet.

Står regeringen och den socialdemokratiska riksdagsgruppen bakom industriministerns uttalande om lägre ingångslöner för ungdomar?

den 22 februari

1982/83:293 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till statsrådet Mats Hellström om exporten av vapenmateriel till USA:

Överensstämmer Bofors export av vapenmateriel till USA:s luftvärnssystem DIVAD med de svenska vapenexportbestämmelserna?

1982/83:294 av *Gunnar Hökmark* (m) till utbildningsministern om skolor med speciell ämnesinriktning:

Den socialdemokratiska majoriteten i Stockholms kommuns skolstyrelse har beslutat att lägga ner två skolor, Höglandsskolan och Adolf Fredriks musikskola. Båda dessa skolor har sina egna identiteter, och därför finns ett engagemang bland eleverna för skolan.

Nedläggningsbeslutet har lett till betydande opinionsyttringar. Eleverna vill ha kvar möjligheten att gå i en skola med speciell inriktning.

Genom de förslag som finns i budgetpropositionen har utbildningsministern visat visst intresse för att erbjuda elever med särskilda intressen skolor med speciell ämnesinriktning, för idrottsintresserade t. ex. särskilda idrotts-gymnasier.

Anser utbildningsministern det angeläget att erbjuda även elever med andra intressen än idrott skolor med speciell ämnesinriktning, t. ex. musik?

1982/83:295 av *Jan-Erik Wikström* (fp) till finansministern om reglerna för utbetalning av statsbidrag till organisationer:

I budgetpropositionen aviseras nya utbetalningsregler för organisationer som får statsbidrag. Enligt uppgifter föreligger nu ett förslag till nya regler, enligt vilka olika typer av organisationer behandlas olika. Mot den bakgrunden vill jag fråga finansministern:

1. Vilka utbetalningsrutiner kommer att gälla för de organisationer som uppbär statsbidrag?
2. Vilka värderingar föranleder att alla organisationer inte behandlas på likartat sätt?

den 23 februari

1982/83:296 av *Gunnar Hökmark* (m) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om etableringen av privata akutmottagningar:

I Stockholm har det startats en ny privat akutmottagning, City Akuten. Kostnaderna per behandling är radikalt lägre än för motsvarande behandling

inom den offentliga sjukvården.

En viktig del i City Akutens verksamhet är att man lovar att genomföra behandling efter en mycket kort väntetid. Resultatet har direkt efter starten blivit en mycket stor tillströmning. Uppenbarligen välkomnas privata initiativ inom sjukvården av dem det berör, nämligen patienterna.

Socialdemokrater i Stockholms läns landsting har däremot intagit en negativ hållning till detta nytänkande. Tanken på att medborgarna inte enbart är hänvisade till den offentliga sjukvården tilltalar uppenbarligen inte de socialdemokratiska landstingspolitikerna.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga sjuk- och hälsovårdsministern följande:

Är sjuk- och hälsovårdsministern beredd att medverka till att förbättra möjligheterna för privata alternativ inom sjukvården?

1982/83:297 av *Christer Eirefelt* (fp) till industriministern om lägre begynnelselöner för ungdomar:

Arbetslösheten bland ungdomar är ett av de allvarligaste problemen i dagens ekonomiska situation. F. n. är 48 000 personer under 25 år utan arbete. Beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning kan för stunden avhjälpa de största bristerna. På sikt är emellertid fasta jobb vad som krävs.

Flera av näringslivets organisationer hävdar att det skulle finnas goda möjligheter att erbjuda ungdomarna sådana fasta arbeten om lönekostnaderna vore lägre. Ungdomslönerna i industrin ligger i dag omkring 15 % lägre än lönen för en vuxen industriarbetare (med variationer mellan olika branscher o. d.).

Industriministern har i en intervju i tidningen *Köpmannen* sagt att han kan tänka sig en försöksverksamhet med lägre ingångslöner för ungdomar i ett par län. Samtidigt är naturligtvis frågan om olika gruppers löner inte något som regeringen avgör, utan en fråga mellan arbetsmarknadens parter.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga industriministern:

På vilket sätt är industriministern beredd att medverka till att ett försök med lägre ingångslöner för ungdomar kommer till stånd?

1982/83:298 av *Ingemar Eliasson* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om skolor med speciell ämnesinriktning:

Skolstyrelsen i Stockholms kommun har fattat beslut om nedläggning av Höglandsskolan och förflyttning av Adolf Fredriks musikklasser och musikgymnasium. Besluten innebär att två väl fungerande skolor upplöses. För Adolf Fredriks musikskola innebär beslutet en kraftig inskränkning, som på sikt omintetgör den unika musikaliska miljö som skolan representerar. Det innebär att ett kulturarv av nationellt intresse förslösas.

Stockholms kommun måste av olika skäl minska antalet skolor i innerstaden. Det förefaller som om socialdemokrater och kommunister i detta läge föredrar att lägga ner skolor som skaffat sig en egen pedagogisk

Nr 86

Måndagen den
28 februari 1983

*Meddelande om
frågor*

profil, för att därmed uppnå en större likriktning av utbildning.

Jag vill mot den här bakgrunden fråga kulturministern:

1. Är det i överensstämmelse med regeringens värderingar att skolor med egen pedagogisk profil läggs ner?
2. Avser regeringen att ta något initiativ för att rädda Adolf Fredriks musikskola?

12 § Kammaren åtskildes kl. 13.12.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert